

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky

Republic of Yemen: Factors of Economic Development

Student: Veronika Šobáňová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michaela Tichá

Ostrava 2012

Zadání bakalářské práce

Student: **Veronika Šobánková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky**
Republic of Yemen: Factors of Economic Development

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska ekonomického rozvoje a institucionální ekonomie
 3. Historický a ekonomický vývoj Arabského poloostrova s důrazem na Jemenskou republiku
 4. Faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

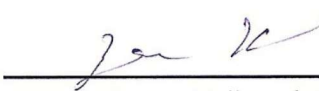
COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Přel. Katarína Bendíková a Matěj Brabec. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7429-010-7.
THE WORLD BANK. *Economic Growth in the Republic of Yemen: Sources, Constraints, and Potentials*. Washington, D. C.: The World Bank, 2002. ISBN 0-8213-5210-5.
VOIGT, Stefan. *Institucionální ekonomie*. Přel. Jana Čamrová. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-13-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne:

.....

Veronika Šobánková

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Ing. Michaele Tiché za odborné vedení, cenné rady, připomínky a ochotu s jakou mi pomáhala při vypracování této bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod	4
2. Teoretická východiska ekonomického rozvoje a institucionální ekonomie.....	6
2.1 Teoretické pohledy na ekonomický rozvoj a růst.....	6
2.2 Faktory ekonomického růstu	9
2.3 Institucionální ekonomie	13
2.4 Rozvojové země	19
3. Historický a ekonomický vývoj Arabského poloostrova s důrazem na Jemenskou republiku	22
3.1 Charakteristika zemí Arabského poloostrova.....	22
3.2 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů	29
4. Faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky	37
4.1 Historický vývoj	38
4.2 Arabské jaro v Jemenské republice	40
4.3 Souhrn faktorů rozvoje a růstu	42
5. Závěr.....	49
Seznam použité literatury	51
Seznam zkratk	59
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1. Úvod

Předmětem této bakalářské práce jsou faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky. Práce bude na základě objektivně-deduktivního přístupu analyzovat faktory ekonomického rozvoje a růstu, kterými jsou fyzický a lidský kapitál, technologický pokrok, přírodní podmínky včetně nalezišť nerostných surovin, právní, politické, sociální a ekonomické instituce, historický vývoj, kultura a náboženství. Práce se soustředí také na institucionální faktory růstu, protože právě ty ve velké míře determinují efektivní využití práce, půdy a kapitálu, utváří rámec fungování společnosti i ekonomiky.

Místně bude práce zaměřená na země Arabského poloostrova – Saúdskou Arábii, Spojené arabské emiráty, Katar, Kuvajt, Bahrajn, Omán a Jemen. Země Arabského poloostrova patří mezi největší světové exportéry energetických surovin – ropy a zemního plynu. Jsou zeměmi s nejvyššími příjmy v přepočtu na obyvatele. Ale všechny nejsou stejně rozvinuté. Neoplývají všechny stejným bohatstvím. Nebyly během arabského jara zasaženy protivládními protesty stejnou silou. Jedna ze zemí poloostrova se od ostatních značně liší. Jedná se o Jemenskou republiku, která je řazena do skupiny nejméně rozvinutých zemí světa. Během arabského jara Jemenci svrhli režim prezidenta Sáliha. A právě Jemenská republika bude středem zájmu této práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit, proč je Jemenská republika nejméně rozvinutou zemí Arabského poloostrova. Je to způsobeno neoklasickými ekonomickými faktory, přírodními podmínkami, nebo institucionálními faktory?

Práce je rozvržena do tří kapitol. První kapitola bude věnována teoretickým východiskům ekonomického rozvoje a institucionální ekonomie. Budou v ní vysvětleny základní pojmy jako ekonomický rozvoj, ekonomický růst a ekonomická úroveň. Dále budou nastíněny pohledy různých ekonomických škol na ekonomický růst. Následně bude představena institucionální ekonomie a institucionální faktory růstu, kde bude větší pozornost věnována politickým režimům a ideologiím a náboženství – Islámu. Kapitola bude zakončena charakteristikou rozvojových zemí.

V prostřední kapitole budou za použití metod analýzy a komparace posuzovány neoklasické a institucionální faktory ekonomického rozvoje jednotlivých zemí Arabského poloostrova. Nejprve bude uvedena stručná demografická, politická a ekonomická charakteristika jednotlivých zemí spolu s významnými událostmi, které se v novodobé historii v těchto zemích udály a ovlivnily jejich ekonomiku. Druhá část bude posuzovat úroveň

rozvoje a kvalitu vlády zemí pomocí indexu lidského rozvoje a indikátorů měření institucionální kvality vládnutí.

Poslední kapitola bude obsahovat podrobnou analýzu jednotlivých neoklasických, přírodních a institucionálních faktorů ekonomického rozvoje Jemenské republiky. Bude charakterizován historický vývoj republiky od starověku po současnost včetně dopadů arabského jara na ekonomiku. Pozornost bude dále věnována struktuře a vývoji hospodářství, kvalitě lidského kapitálu, přírodním podmínkám, bezpečnostní situaci v zemi a také kvalitě jemenských institucí.

2. Teoretická východiska ekonomického rozvoje a institucionální ekonomie

2.1 Teoretické pohledy na ekonomický rozvoj a růst

2.1.1 Ekonomický rozvoj a ekonomický růst

Ekonomický růst

Ekonomický růst v dlouhém období je charakterizován jako dlouhodobý růst produkčních možností ekonomiky, čili růst potenciálního produktu¹ (Helísek, 2002). Oproti tomu růstem v krátkém období je myšlen růst reálného produktu, který v čase kolísá kolem potenciálního produktu v závislosti na fázi hospodářského cyklu (Jurečka a Jánošíková et al., 2004).

Růst produktu za určité období, zpravidla za jeden rok, můžeme vypočítat absolutně (rozdíl produktu v daném období a v předcházejícím období vyjádřený v peněžních jednotkách), nebo pomocí tempa růstu reálného produktu (TR) (viz vzorec 2.1), kde X je velikost produktu a t je rok (Jurečka a Jánošíková et al., 2004).

$$TR = \frac{X_t - X_{t-1}}{X_{t-1}} \cdot 100[\%] \quad (2.1)$$

Rozlišuje se mezi dvěma typy růstu. Jedním je extenzivní a druhým intenzivní růst. Extenzivního růstu je dosahováno navyšováním množství pracovní síly a kapitálu a využíváním většího množství přírodního bohatství země. Intenzivní růst je založen na zvyšování produktivity výrobních faktorů, jejichž množství se v čase nemění (Jurečka a Jánošíková et al., 2004).

Ekonomický rozvoj

Pojmy ekonomický růst a ekonomický rozvoj se často používají jako synonyma, ale ekonomický rozvoj je chápán jako širší pojem než ekonomický růst. Ekonomický růst představuje jeden z předpokladů ekonomického rozvoje. Za součást ekonomického rozvoje jsou považovány i např. strukturální změny v národním hospodářství, technologické změny a zvyšování životní úrovně obyvatelstva (Helísek, 2002).

¹Ekonomika dosahuje potenciálního produktu v situaci, kdy optimálně využívá všechny své zdroje a nezaměstnanost je na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti.

Jinak ekonomický rozvoj definuje Varadzin (2004, s. 37). „*Pod pojmem ekonomický rozvoj rozumíme vývoj kvalitativních momentů a konkrétních historických forem ekonomického systému. Z teoretického hlediska jde o sledování změny vlastních ekonomických mechanismů a jejich logického uspořádání. Také sem patří úvahy o tom, jak jednotlivé složky systému uspokojují společenské potřeby. Ekonomický rozvoj z hlediska teorie je aplikací obecných vývojových teorií na oblast ekonomického života.*“

Ekonomický rozvoj v sobě zahrnuje kvantitativní i kvalitativní změny ekonomiky. Proto jsou dále uvedeny dva příklady ukazatelů, které mají za cíl postihnout některé kvalitativní aspekty lidského rozvoje.

Index lidského rozvoje (HDI – Human Development Index) je složený index, který se zaměřuje na tři oblasti lidského rozvoje – dlouhý a zdravý život, přístup ke znalostem a životní úroveň. Při hodnocení vychází ze čtyř indikátorů - očekávaná délka života při narození, předpokládaná doba vzdělávání, průměrná doba vzdělávání a HND (hrubý národní důchod) na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly (UNDP, 2011a).

Index lidské chudoby (HPI – Human Poverty Index) měří míru nedostatku, kterým obyvatelstvo trpí. Zaměřuje se na stejné tři oblasti jako HDI. Vypočítává se zvlášť pro rozvojové země a zvlášť pro země OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), přičemž se liší v ukazatelích. Pro rozvojové země to jsou pravděpodobnost nedožítí se věku čtyřiceti let, procento negramotného dospělého obyvatelstva, procento populace bez přístupu k pitné vodě a procento podvyživených dětí² (UNDP, 2011c). V r. 2010 byl HPI nahrazen Mnohorozměrným indexem chudoby (*MPI – Multidimensional Poverty Index*) (UNDP, 2012).

Ekonomická úroveň

Ekonomická úroveň se vypočítá jako podíl hrubého domácího produktu (HDP) na obyvatele. Využívá se jako ukazatel rozvinutosti země. Vypovídací schopnost tohoto ukazatele je ale omezená. Nezohledňuje totiž strukturu ekonomiky, zastoupení odvětví s vyšší přidanou hodnotou, úroveň vědy a výzkumu, rozdělení důchodu v ekonomice apod. (Jurečka a Jánošíková et al., 2004).

² Ukazatele HPI pro země OECD jsou pravděpodobnost nedožítí se věku 60 let, procento negramotného dospělého obyvatelstva, procento populace pod hranicí chudoby a míra dlouhodobé nezaměstnanosti.

2.1.2 Teorie růstu z pohledu vybraných ekonomických škol

A. Smith, zástupce **klasické ekonomie**, pokládal za zdroj ekonomického růstu dělbu práce, svobodný trh (národní i mezinárodní), svobodné podnikání a akumulaci kapitálu (Kliková a Kotlán et al., 2006). T. R. Malthus vidí jako zdroj ekonomického růstu růst pracovní síly, ale ten je spojen s klesající mezní produktivitou práce. D. Ricardo navazuje na A. Smitha a přichází s teorií komparativních výhod³ (Helísek, 2002).

Keynesiánci se více než dlouhodobou prorůstovou politikou zabývají krátkodobou stabilizační politikou. Kladou důraz na efektivní poptávku. R. F. Harrod vysvětluje ekonomický růst pomocí principu akcelérátoru (velikost investic se mění v závislosti na velikosti důchodu) a E. D. Domar pomocí multiplikátoru (změna objemu investic vede ke větší změně ve výši důchodu).

Harrod ve svém modelu růstu vychází z těchto předpokladů: úspory jsou rovny investicím, stát má rozhodující úlohu v přeměně úspor na investice, konstantní mezní sklon k úsporám, konstantní tempo růstu pracovních sil, konstantní kapitálová náročnost výroby a nulová elasticita substituce mezi výrobními faktory (Kotlán et al., 2001).

Harrod rozlišuje skutečné tempo růstu, přirozené tempo růstu a zaručené tempo růstu. Jejich následná definice je převzata ze Sojky (2010) a Varadzina (2004).

Skutečné tempo růstu (G_a) - Tempo růstu, kterého ekonomika skutečně dosahuje.

Přirozené tempo růstu (G_n) - Maximální tempo růstu, kterého je možno dosáhnout při využití všech zdrojů, tj. přírůstků obyvatelstva i technického pokroku.

Zaručené tempo růstu (G_w) - Tempo růstu, které je dáno mezním sklonem k úsporám a kapitálovou náročností výroby.

Rovnováhy je dosaženo, pokud platí rovnost skutečného, přirozeného a zaručeného tempa růstu. Ekonomika ale postrádá mechanismy, které by umožnily této rovnováhy dosáhnout.

Neoklasická teorie růstu vychází z Cobb-Douglasovy produkční funkce (rovnice 2.5), kde Y je celkový reálný důchod, A je úroňová konstanta (vliv technologického pokroku), L je práce, K je kapitál a α a β jsou koeficienty elasticity výdajů na práci a kapitál (Varadzin, 2004).

$$Y = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta} \quad (2.5)$$

³ Země by se měla soustředit na výrobu a vývoz zboží, které je schopna vyrobit s nižšími alternativními náklady.

Nejznámějším modelem je Solowův-Swanův model. Solow předpokládá substituci práce a kapitálu, exogenní technologický pokrok, konstantní výnosy z rozsahu, klesající mezní výnosy výrobních faktorů, konstantní tempo růstu pracovní síly a technologického pokroku. Dále vychází z předpokladů, že veškeré úspory jsou investovány, ekonomika je uzavřená, zaměstnanost plná a mzdy a ceny jsou pružné. Neuvažuje vládní sektor (Kotlán et al., 2001). „*Solow se nezaměřuje na růst celkového reálného důchodu, ale na růst reálného důchodu na osobu, neboli na růst průměrné produktivity práce*“ (Varadzin, 2004, s. 234). Závěrem Solowova modelu je, že vlivem klesajícího mezního výnosu se každá ekonomika časem dostane do tzv. stálého stavu, ve kterém už výstup na pracovníka vlivem akumulace kapitálu nemůže dále růst. Všechny ekonomiky budou tedy konvergovat. Rozvojové ekonomiky porostou rychleji, než bohaté rozvinuté. Další růst produktu je možný, ale jen vlivem technologického pokroku (Kotlán et al., 2001).

Nová teorie růstu neboli teorie endogenního růstu je spojena s R. Lucasem a P. Romerem. Teorie se vyvíjela ve dvou fázích. V první fázi navazuje na neoklasický model endogenizací technologického pokroku. V teorii je rozlišováno mezi fyzickým a lidským kapitálem, kde lidský kapitál není spojen s klesajícím mezním výnosem. V druhé fázi je technologický pokrok výsledkem záměrného výzkumu a vývoje v prostředí nedokonalé konkurence. Výsledky výzkumu a vývoje umožňují získat monopolní postavení na trhu a snaha si toto postavení udržet vede k dalším inovacím. Aby byl růst dlouhodobý, je potřebná příznivá vládní politika v oblasti zdanění, zabezpečení vlastnických práv, podpory vzdělávání, v rozvoji a regulaci finančních trhů apod. (Varadzin, 2004).

2.2 Faktory ekonomického růstu

V literatuře lze nalézt mnoho možností třídění faktorů ekonomického růstu. V této práci budou faktory ekonomického růstu rozděleny do čtyř skupin na neoklasické, přírodní, institucionální a ostatní. Toto členění vychází z Tiché (2011), které bylo rozšířeno o přírodní a ostatní faktory.

Neoklasické faktory – fyzický kapitál, lidský kapitál, technologický pokrok.

Přírodní faktory – přírodní zdroje, geografická poloha, klima, členitost terénu.

Institucionální faktory – právní, politické, sociální a ekonomické instituce, historický vývoj, kultura.

Ostatní faktory – mezinárodní obchod a mezinárodní migrace obyvatelstva aj.

Nejprve se budeme věnovat faktorům růstu, jak je předkládá Nafziger (2006). Bude se jednat o růst populace, zdraví, vzdělání, lidský kapitál, zaměstnanost, vnitrostátní migrace, urbanizace, akumulace kapitálu, technologický pokrok, podnikání a inovace. Autor se převážně zabývá jejich dopadem na méně vyspělé země.

V méně rozvinutých zemích světa došlo v 2. polovině 20. století k velkému populačnímu růstu. Růst populace byl způsoben vysokou porodností a snižující se úmrtností, díky pokroku v produkci potravin, medicíně a zlepšení úrovně hygieny. Růst populace je ale spojen s růstem nákladů spojených s rozvojem urbanizace a růstem nezaměstnanosti. K růstu nezaměstnanosti mimo jiné dochází, protože počet ekonomicky aktivního obyvatelstva roste rychleji než pracovní příležitosti. Lidé proto migrují z venkovských oblastí do měst, kde hledají zaměstnání.

Bednařík a Filipová (2009) poukazují na pozitivní vliv vzdělání. Růst vzdělanosti podporuje ekonomický rozvoj a s rozvojem ekonomiky roste poptávka po kvalifikované pracovní síle. A jak ze studií vyplývá, růst vzdělanosti vede ke zlepšení výživy, snížení porodnosti, snížení dětské úmrtnosti a zvýšení produktivity práce (Nafziger, 2006).

Aplikace technologií používaných ve vyspělejších industrializovaných zemích není pro méně rozvinuté země vždy výhodná. Pro vyspělé země je typická relativní hojnost kapitálu a méně pracovní síly. Kdežto méně rozvinuté země mají nedostatek kapitálu a velké množství pracovní síly. V méně vyspělých zemích, na rozdíl od rozvinutých zemí, má na ekonomický růst větší dopad přidání kapitálu na pracovníka, než nárůst produktivity pracovníka na jednotku kapitálu. Je to dáno vyšší mezní produktivitou kapitálu a vyšším tempem růstu kapitálu (Nafziger, 2006).

Nevhodnost technologií používaných ve vyspělých zemích vyžaduje jejich přizpůsobení konkrétním podmínkám rozvojových zemí, nebo vytvoření technologií nových. To vytváří příležitost pro podnikatele. Podnikatelé vytváří pracovní místa, přináší do ekonomiky kapitál (fyzický i lidský), jsou zdrojem inovací. A jak říká Schumpeter: „Úspěšné inovace jsou zdrojem zisku“ (citováno z: Nafziger, 2006, s. 393).“

Rozvojové země se ale často potýkají s nedostatkem vlastních zdrojů kapitálu. Nízké příjmy obyvatelstva vedou k nízké míře úspor, které jsou zdrojem investic a tedy nového kapitálu. Tento nedostatek vnitřních zdrojů nahrazují zdroji zahraničními.

Tzv. modely mezer, označují za bariéry růstu rozvojových zemí nedostatek soukromých i veřejných úspor, nedostatek devizových prostředků a někdy uvádějí také nemožnost některých zemí zvýšit fiskální příjmy.

Mezinárodní kapitál můžeme rozdělit na oficiální (poskytovaný státy, státními a mezinárodními institucemi apod.) a soukromý. Rovněž rozlišujeme kapitál ziskový (obchodní půjčky, portfoliové investice, přímé zahraniční investice) a neziskový (rozvojová pomoc, mikroúvěry, remitence⁴), a dále kapitál dlužnickou pozici vytvářející a nevytvářející.

Od 90. let klesá podíl oficiálního kapitálu a roste podíl soukromého kapitálu proudícího do rozvojových zemí. Od konce 90. let s růstem migrace obyvatelstva do vyspělejších zemí roste výrazně podíl remitencí. Roste také odliv kapitálu z rozvojových zemí – splátky oficiálních dluhů, repatriovaný zisk⁵, přímé zahraniční investice.

Pro rozvojové země působící na mezinárodních měnových trzích, které jsou často zatíženy dluhem v cizích měnách, jsou zdrojem rizika nepředvídatelné pohyby úrokových sazeb a směnných kurzů a také spekulativní kapitál (Adamcová a Němečková et al., 2009).

V případě rozvojových zemí bohatých na přírodní zdroje je rizikovým faktorem i kolísání cen primárních komodit na světových trzích. V období vysokých cen přírodních zdrojů země uzavírají půjčky, které pak v době poklesu cen nejsou schopny splácet a jejich dluh tak narůstá (Stiglitz, 2004). Existují také rozvojové země s demokratickým režimem, jejichž vlády v době konjunktury investují renty z exportu primárních komodit do projektů, které jim zajistí podporu voličů v příštích volbách, ale které nepodporují dlouhodobý rozvoj. Nedostatek politických brzd a pojistek umožňuje také rozmach korupce. V autokratických režimech samovládců tuto rentu rozděluje mezi své stoupence, aby si udržel své postavení, a tudíž také nedochází k efektivní alokaci těchto příjmů (Collier, 2009).

To jsou některé z důvodů, proč rozvojové země bohaté na přírodní zdroje prosperují hůř než ty, které zásoby přírodních zdrojů nemají. Dalším negativním jevem spojeným s velkou zahraniční poptávkou po přírodních zdrojích je tzv. holandská nemoc. Jedná se o situaci, kdy zahraniční poptávka po přírodních zdrojích vede ke zhodnocení národní měny a tím poškozují exportéry jiných odvětví. Těm se snižují příjmy, rostou náklady a stěží pak odolávají nárůstu dovozu zahraničního zboží. Výsledkem je snižování životní úrovně (Stiglitz, 2004).

⁴ Úspory emigrantů, posílané do země původu, kde tvoří dodatečný příjem rodiny emigranta.

⁵ Zisk, např. v podobě dividend, který se opětovně navrácí do země původu.

Výše zmíněné politické systémy a pravidla jejich fungování, ať už dány zákonem, nebo společenskými zvyklostmi, jsou řazeny mezi institucionální faktory ekonomického růstu. Institucionální ekonomii a jejím pohledem na ekonomický růst se bude podrobněji zabývat podkapitola 2.3.

Dalšími faktory růstu, kterým bude věnována pozornost, jsou mezinárodní obchod a mezinárodní migrace osob. Pozornost bude soustředěna na jejich vliv na rozvojové země. V tomto textu bude čerpáno z Adamcové a Němečkové et al. (2009).

Otázkou vlivu zapojení země do mezinárodního obchodu na ekonomický růst se zabývali již A. Smith a D. Ricardo. Ale největší pozornost je tomuto tématu věnována od 70. let 20. století. Níže jsou představeny teorie mezinárodního obchodu zaměřené na rozvojové země podle stupně rozvoje.

Země na mimořádně nízkém stupni rozvoje se vyznačují nízkou ekonomickou úrovní, sociálně ekonomickým dualismem, velice málo diferencovanou strukturou vývozu (převažují primární komodity), velkým množstvím nekvalifikované pracovní síly, neschopností vyrábět meziprodukty potřebné pro výrobu (hnojivo, strojní zařízení), elastickou nabídkou a málo elastickou světovou poptávkou. Růst ekonomiky je závislý na růstu světové poptávky po exportovaných primárních komoditách a na vývoji světových cen. Stálost příjmů z vývozu může být zajištěna diverzifikací struktury exportu. Zásadním faktorem je také způsob užití příjmů z vývozu. Pokud jsou převedeny do zahraničí (např. v podobě dividend), nebo vynaloženy na soukromou luxusní spotřebu úzké skupiny lidí, dopad na rozvoj ekonomiky je minimální. Ale pokud jsou vynaloženy na soukromé, či vládní investice, mohou vést k rozvoji domácí ekonomiky.

V zemích s vyšším stupněm rozvoje již existuje průmyslová základna, je zde nižší nezaměstnanost, poptávka po vývozech je cenově elastická a nové technologie jsou dostupné. V případě těchto zemí je růst podporován fungujícími institucemi, rozvojem lidského kapitálu a technologickým pokrokem. V některých případech autoři teoretických modelů (např. Lucas) připouští i dočasnou ochranu domácích rozvíjejících se odvětví.

Lidé z rozvojových zemí s vysokou nezaměstnaností a nízkou ekonomickou úrovní, zejména z Afriky, Asie a Latinské Ameriky, migrují do rozvinutých zemí a zemí s vysokým příjmem, jako jsou země severní Ameriky, západní Evropy, asijské země OECD a země Perského zálivu ve snaze zvýšit životní úroveň sobě i své rodině. „*Mezinárodní migrace je*

spojena s překročením státních hranic a dlouhodobým pobytem v cizí zemi“ (Adamcová a Němečková et al., 2009, s. 274).

Příchod imigrantů do hostitelské země může pokrýt poptávku po pracovní síle v odvětvích, která se potýkala s jejím nedostatkem, pozitivně působí na růst spotřebitelského trhu a přináší daňové výnosy z příjmů imigrantů. Také ale může vést k nárůstu konkurence na trhu práce a stagnaci mezd. Způsobuje růst sociálních výdajů státu spojených s integrací cizinců v zemi a odliv remitencí, který zatěžuje běžný účet platební bilance.

V zemi emigrace vede mezinárodní migrace k poklesu nezaměstnanosti, přílivu remitencí a k rozvoji lidského kapitálu země v případě návratu. Negativní je ale odliv kvalifikované pracovní síly.

Příliv remitencí umožňuje rodině migranta investovat do vzdělání, podnikání a zvýšením spotřeby pozitivně stimuluje trh. Velký příliv remitencí může ale vést k poklesu úsilí lidí, k růstu cenové hladiny a nadhodnocení měnového kurzu. Remitence jsou stabilní součástí příjmů země, v současnosti jsou po přímých zahraničních investicích, nejvýznamnějším příjmem rozvojových zemí.

2.3 Institucionální ekonomie

V 90. letech 19. století vzniká jako reakce na nezájem neoklasické ekonomie o úlohu institucí v ekonomii nový ekonomický směr, **institucionalismus**. Navazuje na německou historickou školu. Ve 20. letech 20. století se stal v USA hlavním proudem ekonomického myšlení. Podle institucionalistů mají instituce výrazný vliv na ekonomické chování lidí, a také výrazně ovlivňují výkonnost ekonomiky. Chování jednotlivce je determinováno skupinou, které je jedinec členem.⁶ Proto za základní jednotku považují skupinu. Vývoj ekonomiky a společnosti vysvětlují na základě historického vývoje za použití induktivně empirického přístupu (Sojka, 2010).

Základní jednotkou analýzy institucionalistů je instituce. „Podle Commonse lze instituce definovat jako společenské uspořádání či pravidlo regulující vzájemné vztahy jednotlivců i společenských skupin (Sojka, 2010, s. 209).“ Institucionalisté do definice vedle zvyků, zákonů a tradic zahrnují také organizace (např. organizační formy korporací, podnikatelské a průmyslové asociace, banky, odbory, stát). Instituce se v čase a prostoru mění

⁶ Tento přístup se nazývá metodologický kolektivismus.

v závislosti na změně politických, sociálních a ekonomických podmínek a také v souvislosti s technologickým pokrokem (Sojka, 2010).

Nová institucionální ekonomie⁷ rozlišuje mezi institucí a organizací. Organizace charakterizuje jako *hierarchické struktury, které vznikají a fungují na základě určitých institucí, nebo slouží k jejich vynucování* (Sojka, 2010, s. 451). Pojem instituce označuje lidmi vytvořená pravidla, která ovlivňují lidské chování. D. C. North instituce dělí na formální a neformální. Mezi formální instituce řadí např. ústavu, zákony a vlastnická práva. Jsou státem vynutitelná a lze je poměrně rychle měnit. Jako neformální instituce označuje např. zvyky, tradice, tabu a kodexy chování, k jejichž změnám dochází jen pomalu (Mlčoch, 2005; Sojka, 2010). Podle D. C. Northa se instituce vyvíjejí v návaznosti na změny myšlenek, mýtů, dogmat, předsudků a ideologií v čase. Vyvíjí se tedy pod vlivem kultury v závislosti na minulém vývoji (*path dependence*) (Sojka, 2010).

Podle Mlčocha (2005) instituce vytvářejí společenský řád a tím podávají informace o fungování ekonomiky. Existence určitých stabilních struktur snižuje nejistotu a umožňuje vytvářet očekávání. Dodržování, či nedodržování těchto struktur a jejich stabilita vedou ke stabilitě, nebo nestabilitě ekonomického prostředí (Vymětal a Žák, 2005). Stabilní, a tudíž předvídatelné ekonomické prostředí snižuje transakční náklady, které podle Coaseho definice *vznikají při směně vlastnických práv k ekonomickým aktivům* (Sojka, 2010, s. 451). Transakční náklady zahrnují náklady spojené se získáváním informací, uzavíráním dohod, kontrolováním jejich dodržování a vymáháním jejich plnění. Nízké transakční náklady vedou k rozvoji ekonomiky, vysoké naopak rozvoj ekonomiky brzdí (Sojka, 2010).

2.3.1 Institucionální faktory ekonomického růstu

Podle zastánců institucionální ekonomie kvalitní instituce pozitivně působí na ekonomickou výkonnost. Na ekonomickou výkonnost mají vliv především ekonomické instituce, které jsou determinovány institucemi politickými a sociálními. Institucionalisté zde zdůrazňují úlohu státu, který má instituce podporující růst vytvářet a dohlížet na jejich dodržování. Jednou z podmínek kvalitních institucí je právě silný a angažovaný stát (Vymětal a Žák, 2005).

Přehled institucionálních faktorů ekonomického růstu, jak je rozčlenil ekonom Israel, je uveden v Tab. 2.1.

⁷Snaží se doplnit neoklasickou ekonomii o vliv institucí na ekonomickou výkonnost. Je založena na metodologickém individualismu.

Tab. 2.1 Institucionální faktory ovlivňující ekonomický růst

Podmínky	Okolnosti a činitelé (faktory)
Obecné	<ul style="list-style-type: none"> • Dominantní ideje a názory ve společnosti • Historický vývoj
Sociální a psychologické	<ul style="list-style-type: none"> • Poměrně stabilní charakteristiky sociálního systému, který změnil vývoj společnosti • Psychologické rysy lidí vytvářejících společnost • Speciální role, kterou vytváří národní kultura, mentalita a etické vzorce chování
Politické	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalita ústavy a koordinace mezi státní a podnikovou sférou, politická kultura, neformální pravidla a tradice
Ekonomické	<ul style="list-style-type: none"> • Úplná „pravidla hry“ pro rozdělení aktivit na efektivní a neefektivní • Přesně definovaná vlastnická práva • Fungování a sociální pravidla obchodu • Efektivně fungující finanční a bankovní systém • Přiměřené metody řízení rizik a systém pojištění • Přijatelný a nekonfliktní systém daní • Mnohotvárná struktura ekonomiky (nikoli centralizovaná) • Existence ekonomických institucí, které mají pozitivní vliv na dlouhodobý růst

Zdroj: Israel (citováno z: Vymětal a Žák, 2005)

Voigt (2008) se také zabývá vlivem institucí na hospodářský rozvoj a růst. Dělí instituce na interní a externí. Interní instituce vzešly ze společnosti a tou jsou také sankcionovány. Externí instituce prosazuje stát.

Voigt (2008) o **externích institucích** říká, že je důležitá jejich kvalita. Kvalitní instituce snižují nejistotu subjektů dané ekonomiky a umožňují předvídat chování ostatních subjektů na trhu, což podporuje specializaci a ochotu investovat. Podmínkou tedy je zajištění ekonomických svobod, vlastnických práv a dodržování závazků vládou.

Interní instituce, které podporují růst, jsou podle Voigta (2008) takové, které nebrání individuálním postojům, jako jsou např.

- přesvědčení, že člověk sám, svou snahou, může ovlivnit, čeho v životě dosáhne, že to není dáno nějakou vyšší silou např. osudem, Bohem.
- geografická a sociální mobilita,
- inovativní chování,
- vstřícnost vůči zahraničním investorům a výrobkům,

- akceptování, že někteří lidé mohou dosáhnout bohatství i zdánlivě neproduktivní činnostmi např. finančními službami,
- velká část obyvatelstva je poctivá, dochvilná apod.

Dalším faktorem, který Voigt (2008) zmiňuje, je kooperativní chování determinované vzájemnou důvěrou lidí. Předkládá závěry Putnamovy studie, která uvádí jako překážku důvěry a vzájemné spolupráce hierarchické organizace (např. hierarchicky organizované náboženství - katolická a pravoslavná církev, islám).

Na ekonomickou výkonnost země působí instituce - formální i neformální pravidla chování, která upravují fungování společnosti. Tato pravidla jsou formována historickým vývojem a kulturou národů dané země. Kultura, ovlivněna mimo jiné náboženstvím, je zdrojem dogmat, předsudků a ideologií, které utvářejí charakter společnosti.

Vzhledem k tématu práce budou další oddíly věnovány politickým ideologiím, politickým režimům a islámu jako převažujícímu náboženství na Arabském poloostrově.

2.3.2 Politické ideologie a režimy

Politické ideologie jsou východiskem politických režimů. Jelikož se v rozvojových zemích můžeme setkat s různými politickými režimy, budou zde představeny rozdílné politické ideologie a režimy, jak je uvádí Heywood (2008).

Politické ideologie

Seliger (1976) definuje ideologii jako *soubor idejí, které jsou základem organizované politické aktivity, ať už tato aktivita má stávající systém mocenských vztahů zachovat, změnit nebo svrhnout* (citováno z: Heywood, 2008, s.66).

Liberalismus je pevně spjatý se vznikem kapitalistické společnosti, která se vytváří po zhroutilí feudalismu. Hlavními znaky liberalismu jsou individualismus, rovnost příležitostí, svoboda (ale pouze v mezích zákona), demokracie a tržní hospodářství. Upřednostňuje zastupitelskou demokracii. Státní moc vychází zdola a musí být podložena legitimitou. Státní moc je omezena systémem brzd.

Konzervatismus se vyvinul v reakci na zrychlující se tempo politických a ekonomických změn a staví se na obranu tradičního společenského řádu. Vyvinuly se dvě formy konzervatismu. Konzervatismus evropského kontinentu odmítal jakékoliv reformy.

Oproti tomu konzervativisté ve Velké Británii a USA připouštěli určité změny. Konzervativci jsou zastánci silného státu. Státní moc vychází shora.

Socialismus se formuje hlavně v 19. století jako reakce na průmyslový kapitalismus. Ve 20. století se vytvářejí dva proudy – revoluční socialisté a reformační socialisté. Revoluční socialisté prosazovali společné vlastnictví a plánované hospodářství, zatímco reformní socialisté šli cestou sociálního zabezpečení a přerozdělování. Socialismus upřednostňuje kolektivismus a sociální rovnost, čili rovnost ne příležitostí, ale výsledků.

Fašismus se objevuje převážně po 1. světové válce. Staví se proti tehdejším ideologiím. Jejímí znaky jsou autoritářství, nacionalismus a militarismus. Jednou z podob fašismu je německý nacionální socialismus.

Náboženský fundamentalismus⁸ je ideologií, která zastává názor, že *politický a společenský život by se měl organizovat na základě náboženských principů* (Heywood, 2008, s. 90). Vytvořily se různé formy např. křesťanský fundamentalismus, židovský fundamentalismus, nebo islámský fundamentalismus.

Politické režimy

V současném světě Heywood rozlišuje pět typů politických režimů: západní polyarchie, nové demokracie, východoasijské režimy, islámské režimy a vojenské režimy.

Jako **západní polyarchie** jsou označeny země Severní Ameriky, západní Evropy a Austrálie. Pro polyarchii je charakteristické: vláda skrze zvolené zástupce, soutěž politických stran, svobodné a spravedlivé volby a zajištění občanských svobod. Západní polyarchie je ovlivněna liberálním individualismem. Je pro ni typická kapitalistická ekonomika. Jsou v nich ale rozdíly. Jedny dávají přednost centralizaci, jiné fragmentaci, vládne většina, nebo převládá pluralismus.

Mezi **nové demokracie** jsou řazeny transformující se země např. postkomunistické státy. Teprve se v nich demokratická politická kultura vytváří.

Východoasijské režimy jsou založeny na jiných hodnotách než západní společnost, založená na liberálním individualismu. Soustřeďují se více na ekonomické než politické cíle. Nelze hovořit o sociálních státech. Veřejné výdaje jsou nízké, ale nízké je také zdanění. Jsou silně ovlivněny konfucianismem, který klade důraz na loajalitu, kázeň, povinnost, pospolitost

⁸ Fundamentalismus je styl myšlení, v němž se určité principy považují za nezpochybnitelnou pravdu.

a společenskou soudržnost a úctu k rodině. Do této kategorie jsou řazeni tzv. asijsí tygři (Jižní Korea, Tchaj-wan, Hongkong, Singapur, Malajsie a Čína).

Islámské režimy jsou založeny na učení islámu. Snaží se o vytvoření teokracie - vlády vykonávané ve jménu boha. Patří zde země severní Afriky, Blízkého východu a některé asijské země. Islámské režimy se také vyvinuly do různých forem od fundamentalistických (Írán, Afghánistán) po pluralistické (Turecko).

Vojenské režimy jsou autoritářské režimy více či méně represivní. Státní moc je v rukou vojenských složek. Existuje více forem vojenského režimu. Junta je formou kolektivního vojenského vládnutí v čele s výborem důstojníků. Nejčastější je v Jižní Americe. Druhou formou je diktatura jednotlivce, který svou moc opírá o armádu. Vojenské režimy se vyskytují v Latinské Americe, na Blízkém východě, v Africe a v jihovýchodní Asii.

2.3.3 Islám

Institucionální ekonomie pokládá za jeden z prvků ovlivňujících ekonomický růst kulturu dané země. Sojka (2010, s. 451) říká, že *kultura je souhrnem hodnot, norem, zvyků a dovedností, které usnadňují vzájemnou komunikaci mezi jednotlivci, umožňují predikovatelnost chování jednotlivců a zajišťují kontinuitu společenského vývoje*. A náboženství je nedílnou součástí kultury, zvláště v zemích s velkým podílem věřících.

Názory na význam pojmu náboženství nejsou jednotné. Náboženství znamená svázanost člověka s bohem, bohabojnost. Podle Pertolda *vyjadřuje vztah omezující člověka v jeho jednání* (Demjančuková, 2003, s. 14). Náboženství utváří pohled na skutečnost, zdůvodňuje a vysvětluje uspořádání světa (Demjančuková, 2003).

Tento oddíl se věnuje islámu, protože jemenské obyvatelstvo je z 99 % muslimského vyznání, z čehož jsou 2/3 sunnité a 1/3 šíité (CzechTrade, 2010). Charakteristika islámu je přebrána z Demjančukové (2003).

Islám je nejmladší náboženství. Jedná se o monoteistické náboženství⁹. Jeho počátek je datován do 7. století n. l. Vznikl na Arabském poloostrově.

Ústřední postavou je prorok Mohamed, který byl určen, aby šířil víru v jediného Boha Alláha. Posvátnou knihou islámu je Korán, v němž je zaznamenáno Mohamedovo učení. „Korán je považován za neomylné slovo boží (Demjančuková, 2003, s. 132).“ Člení se

⁹ Víra v jednoho boha.

na čtyři okruhy: věci víry, kultovní předpisy, morální záležitosti a vztahy mezi lidmi. Další knihou islámu je Hadith, která obsahuje Sunnu, *příklad, podle kterého by se měli chovat a jednat všichni muslimové* (Demjančuková, 2003, s. 133). Z Koránu a Sunny vychází zákoník šaría. Pravidla uvedena v těchto knihách regulují všechny oblasti lidského života, od politickosprávních záležitostí po osobní život jednotlivce. Korán např. udává postavení ženy, upravuje dědění, přikazuje obdarovávat chudé a zakazuje lichvu a úroky za půjčené peníze. Korán ale za porušení pravidel neudílí trest. Trest je v rukou Božích.

Po Mohamedově smrti se islám rozdělil na dva proudy – sunnitský (90 % muslimů) a šíitský. Tyto proudy se liší v názoru na následnictví Mohameda a v některých oblastech víry.

2.4 Rozvojové země

V této podkapitole věnované problematice rozvojových zemí, zejména jejich charakteristice a klasifikaci, bude čerpáno z Adamcové a Němečkové et al. (2009).

2.4.1 Charakteristika rozvojových zemí

Termínem rozvojová země se označují státy na nižším stupni ekonomického rozvoje, které současně vykazují řadu specifických znaků. Nacházejí se převážně ve Střední a Jižní Americe, Africe a Asii. Většinou je spojuje koloniální minulost. Liší se ale v době, po kterou byly kolonií a ve formě koloniální správy. Pro kolonie je charakteristický přesun bohatství a důchodu do země kolonizátora a jeho nadvláda nad kolonií.

Dalšími, ekonomickými, znaky rozvojových zemí jsou:

- *relativně nízká ekonomická úroveň* – HDP¹⁰ na obyvatele,
- *nesoulad mezi odvětvovou strukturou HDP a zaměstnaností* – většina obyvatelstva je zaměstnaná v zemědělství, ale struktura odvětví podílejících se na tvorbě HDP se už v současnosti v rozvojových zemích shoduje s odvětvovou strukturou vyspělých zemí, kde převažují služby,

¹⁰ HDP měřeno v paritě kupní síly, nebo dle nominálního kurzu.

- *sociálně ekonomický dualismus* – současně existují tradiční i moderní sociálně ekonomické sektory. CzechTrade (2011a) vysvětluje podstatu duální struktury hospodářství jako stav, kdy v rámci jedné ekonomiky vedle sebe existuje základní ekonomika, která vykazuje růst a je zaměřená na export na globální trhy a druhá ekonomika tvořena chudým venkovským obyvatelstvem, jež je závislé na pomoci vládních i nevládních institucí,
- *přetrvávající ekonomická závislost na rozvinutých zemích ve vnějších ekonomických vztazích* – převažuje v teritoriální struktuře zahraničního obchodu a pohybu zahraničního kapitálu.

Ale protože jsou rozvojové země velice různorodé, nemusí splňovat všechny výše uvedené charakteristiky.

2.4.2 Klasifikace rozvojových zemí

V posledních šedesáti letech se mezi rozvojovými zeměmi vytvořily velké rozdíly. Tato diferenciací byla způsobena rozdílností výchozích podmínek jednotlivých zemí, rozdílným vlivem vnějších faktorů a také nestejným vývojem vnitřních faktorů.

Země lze klasifikovat na základě obecných nebo specifických kritérií. Obecná kritéria lze aplikovat na všechny země. Obecným kritériem používaným mezinárodními organizacemi je např. HDP na obyvatele (HNP na obyvatele) s tím, že jednotlivé organizace se liší metodou výpočtu HDP. Specifická kritéria můžeme použít jen na některé země. Umožňují vymezit specifické skupiny rozvojových zemí, na základě společné vlastnosti.

Dále je možno rozlišovat mezi jednokriteriální a vícekritériální klasifikací. Na základě jednoho kritéria mohou být země děleny do skupin např. z regionálního hlediska, podle míry zadluženosti (dříve používané Světovou bankou), hlavního zdroje vývozních příjmů, podle podílu ropy na celkovém vývozu země, nebo finančního kritéria (podle něj dělí IMF země na čisté dlužníky a čisté věřitele).

Podle vícekritériálních klasifikací mohou být země zařazeny mezi:

- *nejméně rozvinuté země* – (OSN) Haiti, Jemen, Afghánistán, Angola, Mali atd.,
- *malé ostrovní rozvojové země* – (OSN) Barbados, Komory, Kuba, Tuvalu atd.,
- *nejchudší nejvíce zadlužené země* – (IMF, Světová banka) Bolívie, Honduras, Benin atd.,

- *nově se formující trhy (Emerging Countries)* – (Mezinárodní finanční korporace)
Malajsie, Jižní Korea, Singapur,
Brazílie, Mexiko atd.

OSN používá vícekritériální klasifikaci, pomocí níž rozlišuje:

- *rozvojové země (Developing Economies)* – např. Saudská Arábie, Katar, Jemen,
Kolumbie, Mali, Singapur, Indie, Čína
- *rozvinuté země (Developed Economies)* – státy Evropské unie, USA, Japonsko atd.
- *transformující se země (Economies in Transition)* – např. Albánie, Chorvatsko, Rusko,
Ázerbajdžán (OSN, 2012b).

3. Historický a ekonomický vývoj Arabského poloostrova s důrazem na Jemenskou republiku

Tato bakalářská práce je věnována Jemenské republice (dále jen Jemen). Aby bylo možné objektivně posoudit důvody její zaostalosti vůči ostatním zemím Arabského poloostrova, je potřebné jednotlivé země analyzovat a poté provést jejich komparaci. Proto je tato kapitola zaměřena na demografickou, politickou a ekonomickou situaci jednotlivých zemí a zabývá se také historickými událostmi.

3.1 Charakteristika zemí Arabského poloostrova

Mezi země Arabského poloostrova se řadí Jemen, Omán, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Katar, Kuvajt a ostrovní stát Bahrajn, který sice neleží na pevnině, ale je řazen do skupiny zemí Arabského poloostrova.

V této podkapitole je čerpáno z The World Factbook vydávaném CIA, z portálu BusinessInfo.cz agentury CzechTrade a z údajů Světové banky. V přílohách č. 1 až č. 11 jsou k jednotlivým zemím uvedena doplňující demografická a ekonomická data.

3.1.1 Saúdská Arábie

Saúdská Arábie, oficiálním názvem Saúdskoarabské království (*Kingdom of Saudi Arabia*), se rozprostírá skoro po celém Arabském poloostrově. Hlavním městem je Rijád. Jednotný stát byl vyhlášen 23. 9. 1932. Saúdská Arábie je dědičná absolutistická teokratická monarchie. Obyvatelstvo je plně muslimské (sunnité 90 %, šíité 10 %). Jiné náboženství není v zemi povoleno. Ekonomicky aktivní je 30 % obyvatel, z toho polovina cizinců.

Král je nejvyšší představitel moci zákonodárné, výkonné, soudní i náboženské. Vláda je tvořena převážně členy královské rodiny. Volební právo měli pouze mužští občané starší 21 let, ale v r. 2011 král povolil ženám kandidovat a volit ve volbách do obecních zastupitelstev.

V r. 2005 usedl na trůn král Abdallah, který zahájil reformní program na podporu diverzifikace průmyslu a podporu zahraničních investic. V letech 2010 a 2011 proběhly

v zemi mírné nepokoje. Král na přelomu února a března 2011 v reakci na nepokoje slíbil vytvoření fondů na dostupné bydlení, a zvýšení platů státních zaměstnanců.

Saúdská Arábie vlastní největší zásoby nevytěžené ropy na světě. V těžbě ropy zaujímá druhé místo na světě. Při současném objemu těžby by zásoby ropy měly vydržet 50–70 let. Denně vytěží průměrně 9 mil. barelů ropy.

Ekonomika Saúdské Arábie je závislá na těžbě ropy. Těžba ropy a petrochemická výroba tvoří téměř polovinu HDP země. 90 % příjmů z exportu tvoří příjmy spojené s těžbou ropy. Saúdská Arábie těží i zemní plyn, ale ten neexportuje, protože jej všechen spotřebuje na výrobu elektřiny. Kvůli své závislosti na ropě se snaží o diverzifikaci průmyslu rozvojem zpracovatelského průmyslu neropných surovin.

3.1.2 Kuvajt

Stát Kuvajt (*State of Kuwait*) s hlavním městem Kuvajt získal samostatnost v r. 1961. Kuvajt je monarchie, která nese prvky absolutistické a konstituční monarchie. Vládnoucí rodina stojí v čele země už 200 let. Země je silně islámsky orientovaná (sunnité 70 %, šiité 30 %), proto se snaží zabránit pronikání vlivů západní kultury tím, že omezuje turistům vstup do země.

Původní obyvatelstvo tvoří jen 1/3 všech obyvatel. To se odráží i v pracovní sféře. Přes 80 % průběschopného obyvatelstva tvoří cizinci, většinou z Asie.

Hlavou státu je emír, který je současně i nejvyšším představitelem moci výkonné. Zdrojem zákonodárství je Korán a islámský zákon šaría. Politické strany jsou zakázány. Volební právo mají od r. 2005 všichni občané, kromě příslušníků ozbrojených sil.

Kuvajt byl od r. 1782 nezávislým emirátem, ale v r. 1899 se stal britským protektorátem, kterým zůstal až do vyhlášení nezávislosti v r. 1961. Po vyhlášení nezávislosti si začal Irák dělat nárok na území Kuvajtu. Kuvajt požádal o pomoc Velkou Británii, která v zemi umístila své jednotky. Dva roky v zemi působily i jednotky Arabské ligy. V r. 1990 Irák zaútočil na Kuvajt a připojil území Kuvajtu k Iráku. Královská rodina uprchla do Saúdské Arábie. Stejně tak i statisíce Kuvajťanů. Následující rok spojenecké síly vedené Spojenými státy americkými Kuvajt osvobodily. Následně v r. 1993 Kuvajt podepsal s USA, Velkou Británií a Francií smlouvu o vojenské pomoci a spolupráci.

Kuvajt má čtvrté největší zásoby ropy na světě, které by měly, při zachování současného objemu těžby, vydržet 120 let. Denně je průměrně vytěženo 2,4 mil. barelů ropy.

95 % státních příjmů pochází z ropného průmyslu, který je pod kontrolou státu. Kuvajtský průmysl je založen na těžbě ropy a zemního plynu. Významný podíl na tvorbě HDP mají také služby (47 %). Bankovní a finanční služby jsou zde na vysoké úrovni. Cílem Kuvajtu je stát se mezinárodním bankovním centrem.

3.1.3 Katar

Stát Katar (*The State of Qatar*) je emirát, kde žije 1,7 mil. obyvatel, ale pouze 200 tis. je Kataranů. Zbytek je tvořen převážně Araby a Asiaty. Většina obyvatel žije v hlavním městě Dohá. Oficiálním náboženstvím je islám (převažuje sunnitská větev islámu), ale díky přistěhovalcům jsou v zemi zastoupena i jiná náboženství, hlavně hinduismus.

Kataru, který byl dříve britský protektorát, vládne od poloviny 19. století rodina Al Thani. Vládce má titul emír. V jeho kompetenci je jmenování členů vlády a soudců. Zákonodárná moc je v rukou poradního sboru, do kterého jsou 2/3 členů voleny ve všeobecných volbách a 1/3 je jmenována emírem. Hlavním zdrojem legislativy je šaría. Politické strany nejsou povoleny.

V r. 1949 Katar zahájil export ropy, čímž byla v zemi započata industrializace ekonomiky. Do té doby byla ekonomika založena na lovu perel a rybolovu. První rafinerie zahájila provoz v r. 1968. Od 90. let 20. století se zintenzivnila těžba zemního plynu, který se následně začal zkapalňovat a vyvážet do zahraničí.

Katar vlastní třetí největší zásoby zemního plynu na světě. Zásoby ropy by dle odhadů měly vydržet na 57 let. Ropa a zemní plyn tvoří 52 % HDP a podílí se 80 % na vývozu země. V současnosti se Katar řadí mezi země s nevyššími příjmy na jednoho obyvatele. V zemi dochází k rozvoji těžby a zpracování ropy a zemního plynu, ale také se země snaží o diverzifikaci průmyslu. I Katar byl zasažen vlnou nepokojů, která se přelila arabskými státy (tzv. arabské jaro) v letech 2010 a 2011, ale v této bohaté zemi nedosahovaly nijak velkých rozměrů.

3.1.4 Bahrajn

Království Bahrajn (*Kingdom of Bahrain*) je ostrovní stát, jehož hlavním městem je Manáma. 70 % obyvatelstva vyznává islám. Většina muslimů v zemi jsou šiité (70 %), ale vládnoucí rodina se hlásí k sunnitské větvi islámu (30 %), což je zdrojem svárů. Bahrajnský národ je v populaci zastoupen 46 %. Zbýlých 54 % tvoří obyvatelé z arabských zemí a Asiaté.

Bahrajn je konstituční monarchie, ale není to konstituční monarchie britského typu. Králova moc není prakticky omezena. Výkonná moc je v rukou vlády, ve které zastávají vysoké funkce členové královské rodiny. Rozhodující legislativní moc má horní komora parlamentu jmenovaná králem. V království nejsou povoleny politické strany, pouze politické společnosti.

Na základě smluv, které Bahrajn v 19. století uzavřel s Velkou Británií, se stal jejím protektorátem. Nezávislost získal v r. 1971. První polovina r. 2011 je poznamenaná masovými demonstracemi, které téměř na půl roku ochromily ekonomiku a vedly až k vyhlášení výjimečného stavu.

Bahrajn je finančním centrem Blízkého východu. Služby se podílí dle serveru BusinessInfo.cz na HDP zhruba 50 %, z toho 20 % tvoří finanční služby. Těžba ropy a zemního plynu, v porovnání se ostatními zeměmi poloostrova, tvoří jen 25 % HDP (CzechTrade, 2011b). Bahrajn se kvůli malým zásobám ropy nespécializuje na její export v surovém stavu, ale surovou ropu dováží a vyváží petrochemické produkty. Export petrochemických produktů tvoří 85 % příjmů státního rozpočtu.

3.1.5 Spojené arabské emiráty

Hlavním městem Spojených arabských emirátů (*The United Arab Emirates*) (dále jen SAE) je Abú Dhabí. Dalším významným městem je Dubaj. SAE vznikly v r. 1971 spojením šesti emirátů a o rok později se připojil sedmý. Téměř 90 % obyvatel jsou cizinci, z toho více jak polovina z asijských zemí (z Indie, Pákistánu, Filipín, Bangladéše a Srí Lanky). Státním náboženstvím je islám (převažují sunnité), který vyznává 96 % obyvatel, ale povoleno je zde i křesťanství a hinduismus. SAE jsou otevřenou ekonomikou s liberálním přístupem k cizincům a jiným náboženstvím.

Od 19. století do vyhlášení samostatnosti byla obrana a zahraniční záležitosti emirátů pod kontrolou Velké Británie.

Hlavou státu je prezident, kterého volí ze svých řad sedmičlenná Nejvyšší rada vládců na dobu pěti let. Podle ústavy to ale vždy musí být vládce emirátu Abú Dhabí. Nejvyšší rada vládců je zákonodárným orgánem v zemi. Výkonná moc je v rukou vlády. Místní záležitosti jsou projednávány na lidových shromážděních. Politické strany neexistují. Neexistují zde až na výjimky ani volby. V letech 2006 a 2011 v zemi proběhly volby do části Federální národní rady, kdy volební právo dostalo pouze několik tisíc občanů.

Těžba ropy a zemního plynu a s nimi spojená odvětví průmyslu činí kolem 35 % HDP. SAE těží denně v průměru 2,8 mil. barelů ropy. Zásoby ropy se odhadují na 120–150 let. Přes velké ropné zásoby se země snaží snížit svou závislost na ropě.

Světová hospodářská krize mezi lety 2008 a 2009 silně zasáhla SAE v podobě poklesu cen ropy a nemovitostí. Během arabského jara v r. 2011 země zažila protesty občanů, kteří požadovali mimo jiné zvýšení počtu voličů a zvýšení práv volené Federální národní rady.

3.1.6 Omán

Omán, oficiálním názvem Sultanát Omán (*Sultanate of Oman*) je absolutistická monarchie. Jeho hlavním městem je Maskat. Ománci tvoří 82 % obyvatel. K islámu se hlásí 86 % obyvatel (převažuje ibádíjský směr, sunnité a šíité jsou menšinou).

Sultán má neomezenou moc. Je nejvyšší představitel země i vlády. Sultánovi je k dispozici dvoukomorový poradní sbor, kde jednu komoru jmenuje sultán a druhá je volena ve všeobecných volbách. Výkonná moc je v rukou vlády. V Ománu neexistují politické strany. Volební právo mají všichni občané starší 21 let.

Omán získal nezávislost v r. 1650, kdy ze svého území vyhnal Portugalce. Od 18. století sultanát udržoval přátelské vztahy s Velkou Británií. Během času byl stále více politicky i vojensky na Velké Británii závislý, ale nikdy se nestal britskou kolonií.

Také v Ománu proběhly v letech 2010 a 2011 demonstrace. Zdejší obyvatelé požadovali snížení korupce a politické a hospodářské reformy. Sultán proto přislíbil např. vytvoření nových pracovních míst a zavedení dávek v nezaměstnanosti.

Hospodářsky je Omán závislý na ropě. Ropný průmysl tvoří téměř polovinu HDP země. Většina ropných nalezišť je pod státní kontrolou. Denní těžba ropy činí v průměru 800 tisíc barelů. Při současném objemu těžby se odhaduje, že Ománu jeho ropná ložiska vydrží jen 10 let. Omán se proto snaží své hospodářství zaměřit na turistický ruch a těžbu a zpracování jiných palivoenergetických surovin, převážně zemního plynu.

3.1.7 Jemen

Jemenská republika (*Republic of Jemen*) (dále jen Jemen) vznikla v r. 1990 sjednocením severního a jižního Jemenu. Hlavním městem je San'á. 99 % obyvatel jsou Arabové, zbytek Somálci, Etiopané a Indové. Hlavním náboženstvím je islám (2/3 sunnité, 1/3 šíité), 1 % obyvatel, cizinci, jsou hinduisté, křesťané a židé.

Základem jemenského práva je islámský zákoník šaría. Existuje zde více jak dvacet politických stran. Volební právo mají všichni občané od 18 let. Do revolučního roku 2011 byl Jemen prezidentskou republikou s přímou volbou prezidenta a prezidentova strana Všelidový kongres měla v parlamentu 2/3 křesel.

V r. 1990 došlo k sjednocení severní Jemenské arabské republiky, která získala nezávislost nad Osmanskou říší v r. 1918, a jižní, socialistické Jemenské lidově demokratické republiky, která byla do r. 1967 protektorátem Velké Británie. V zemi se čas od času objevují snahy o odtržení jižního Jemenu (r. 1994, 2008). Kromě separatistických tendencí stabilitu v zemi narušují také kmenové boje a teroristické útoky.

Od počátku roku 2011 byla země zmítána protesty proti režimu prezidenta Sáliho, který vládl zemi od jejího sjednocení (předtím byl od r. 1978 prezidentem severního Jemenu). Nepokoje přerostly v ozbrojené kmenové střety a hrozilo, že povedou k občanské válce. Za přispění států GCC¹¹ (Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu) prezident Sálíh podepsal v listopadu 2011 dohodu o předání moci a odstoupil ze své pozice. V únoru 2012 se stal prezidentem, na přechodné období do voleb v r. 2014, bývalý viceprezident Hadí.

Průmysl je v zemi málo rozvinutý, převažuje těžba ropy. Ropa, hlavně v surovém stavu, představuje 93 % vývozu země. Průměrná denní těžba se pohybuje kolem 280 tis. barelů, ale v r. 2011, kvůli občanským nepokojům, klesla na polovinu. Ve snaze o diverzifikaci průmyslu se Jemen soustřeďuje na rozvoj neropných průmyslových odvětví, zejména na vývoz zkapalněného zemního plynu.

Podobnější informace o politické, sociální a ekonomické situaci Jemenu budou uvedeny v kapitole 4.

Výše představené země jsou islámské režimy, jejichž legislativa je založená na islámském zákoníku šaría. Nejvíce je islámem ovlivněna politika Kuvajtu, který omezuje zahraniční turistiku ve snaze zabránit průniku západních vlivů do země. Za nejliberálnější zemi lze označit Spojené arabské emiráty.

V zemích Arabského poloostrova se střetává tradiční islámská kultura v podobě např. lidových shromáždění, na kterých občané s panovníkem či představitelem místní správy diskutují o svých problémech, s tržní ekonomikou založenou na zahraničním obchodě.

¹¹ Gulf Cooperation Council

Jedná se o monarchie, ve kterých neexistují politické strany, a moc je soustředěna v rukou panovníka. Výjimkou je Jemen, který je prezidentskou republikou, a existuje zde politický pluralismus, i když ne na zcela demokratických principech.

Pro všechny země je společné, že jejich export je založen na ropě, případně zemním plynu (Katar), a import tvoří dopravní prostředky, stroje a zařízení a především potraviny. Tyto země totiž téměř všechny potraviny dováží, neboť suché pouštní klima a velký nedostatek vody znemožňují zemědělskou výrobu. Zemědělství těchto zemí se skládá z pasteveckého chovu dobytka, rybolovu a omezeného pěstování rostlin, které je možné jen v přímořských oblastech. V zemích, jako jsou Kuvajt a Bahrajn, jsou na vysoké úrovni služby, hlavně finanční. Obecně ale ve všech zemích převládá v tvorbě HDP těžební průmysl. Nejrozsáhleji jsou na tvorbě HDP zastoupena odvětví těžby a zpracování ropy a zemního plynu, ostatní odvětví průmyslu jsou málo rozvinutá.

Tyto země si ale uvědomují svou přílišnou závislost na snižujících se zásobách ropy. Proto se snaží o rozvoj neropných odvětví, jako např. o těžbu a zkapalňování zemního plynu nebo zpracování jiných nerostných surovin. Zaměřují se také na rozvoj terciárního sektoru, konkrétně na rozvoj finančních služeb a služeb spojených s cestovním ruchem.

V zemích, jako je Bahrajn, Kuvajt, Katar a SAE, tvoří více jak polovinu obyvatelstva cizinci z asijských zemí, kteří se tam stěhují za prací. Domácí obyvatelstvo pracuje převážně ve státní správě, protože nechce dělat „podřadné“ práce, nebo nemá odborné vzdělání.

Věková struktura obyvatelstva je progresivního typu (viz příloha č. 1). Dětská složka převažuje nad postreprodukční složkou. Nejvýraznější je tento jev v Jemenu, kde děti do 15 let tvoří 44 % obyvatelstva. Jemen, ačkoli je jeho rozloha čtvrtinová oproti Saúdské Arábii, má téměř stejný počet obyvatel (Jemen: 24 mil., Saúdská Arábie: 27 mil.). Jemen se také ze zkoumaných zemí potýká s nejvyšší nezaměstnaností, kolem 35 %.

Také země Arabského poloostrova byly zasaženy v r. 2011 vlnou protestů, které začaly v r. 2010 v zemích severní Afriky. Intenzita nepokojů byla rozdílná. Nejhorší průběh měly v Jemenu a Bahrajnu. V Jemenu vedly až ke svržení prezidenta Sálího.

3.2 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů

Podkapitola 3.2 je věnována vývoji demografických, ekonomických a institucionálních ukazatelů. Demografickými ukazateli jsou očekávaná délka života při narození, hrubá míra porodnosti, kojenecká úmrtnost a populační růst. Ekonomická situace je popsána na základě vývoje hrubého domácího produktu a ekonomické úrovně. Index lidského rozvoje navíc zachycuje vzdělanostní aspekt rozvoje a institucionální kvality vládnutí na Arabském poloostrově hodnotí The Worldwide Governance Indicators.

3.2.1 Demografický a ekonomický vývoj zemí Arabského poloostrova

Největší populační růst¹² v posledních letech vykazuje Katar, SAE a Bahrajn (viz příloha č. 6). To je dáno zejména díky imigrantům. Všechny státy Arabského poloostrova vykazují kladné migrační saldo, nejvyšší mají právě výše zmíněné země (viz příloha č. 1). Migrační saldo Jemenu se ale pohybuje kolem nuly a bývá i mírně záporné (CIA, 2012b – h). Je třeba také zmínit, že migrační saldo v těchto zemích podléhá výkyvům hospodářského cyklu, protože imigranti do zemí přicházejí kvůli práci. Počet obyvatel v absolutních číslech roste nejvíce v Saúdské Arábii a Jemenu (IMF, 2011).

Co se týče porodnosti, země se přibližují vyspělým státům. Míra porodnosti v zemích od 60. let 20. stol. výrazně klesá. Na jednu ženu připadá v průměru 2,4 dítěte, nebereme-li v potaz Jemen, kde úhrnná plodnost dosahuje 5,3 dítěte na jednu ženu v reprodukčním věku. Klesá také kojenecká úmrtnost. Stoupá očekávaná délka života při narození. I Jemen vykazuje stejné dlouhodobé trendy, ale kojenecká úmrtnost zde dosahuje 57 ‰. Hrubá míra porodnosti, je také stále vysoká (38 ‰) (viz přílohy č. 1–4). To se projevuje vysokým přirozeným přírůstkem obyvatelstva. 44 % populace je ve věku do 14 let, což s sebou nese zvýšené finanční náklady např. na vzdělávání (World Bank, 2012).

Největší hospodářský růst zaznamenává Katar, Kuvajt a SAE, což se projevuje i na růstu jejich ekonomické úrovně (IMF, 2011). Jsou to také země s nejvyšší produkcí a exportem ropy v přepočtu na obyvatele. HDP Jemenu také vykazuje růst, ale mnohem mírnější kolem 3 – 5 % (World Bank, 2012). Tento růst ale není dostatečný vzhledem k růstu populace, a tak ekonomická úroveň vykazuje jen nepatrné zlepšení (viz přílohy č. 7–11).

¹² Při měření populačního růstu Světová banka vychází z definice populace jako souhrnu všech rezidentů bez ohledu na to, jestli mají státní občanství dané země či nikoliv.

Domácí produkt je z velké části tvořen těžbou a zpracováním ropy a zemního plynu. Růst světové poptávky po těchto surovinách a zejména růst jejich cen se projevuje růstem hrubého domácího produktu. Od r. 2001 prudce roste cena ropy na světových trzích. Od té doby pozorujeme i nárůst HDP v Saúdské Arábii, SAE a Kuvajtu. V Kuvajtu kolem r. 1991, kvůli irácké invazi, výrazně poklesl HDP, což bylo zapříčiněno mimo jiné poklesem exportu ropných produktů a surové ropy. V letech 1991–1994 HDP na obyvatele v Kuvajtu výrazně vzrostlo. V tom období také vzrostl export ropných produktů. V případě Kataru došlo k výraznému růstu HDP i příjmů na obyvatele v 2. pol. 90. let 20. stol. Katar totiž v této době výrazně zvýšil export zemního plynu (United States Energy Information Administration, 2012).

Vývoj ekonomické úrovně zemí Arabského poloostrova tedy z velké části závisí na příjmech z exportu ropy a zemního plynu a růstu počtu obyvatelstva. Ačkoli mají Saúdská Arábie a Jemen srovnatelný počet obyvatel, Saúdská Arábie má desetkrát vyšší příjmy na obyvatele. Což je dáno výrazně rozdílným množstvím vyprodukované ropy a zemního plynu v přepočtu na obyvatele (viz příloha č. 11).

3.2.2 Index lidského rozvoje

Index lidského rozvoje (*Human Development Index*; dále jen HDI) je každoročně publikován v dokumentu Human Development Report, který sestavuje United Nations Development Programme od r. 1990. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 2.1, index se zaměřuje na tři oblasti lidského rozvoje, které hodnotí pomocí čtyř indikátorů – očekávané délka života při narození, HND na osobu v PPP¹³ a dvousložkového indexu vzdělávání. Index vzdělávání se skládá z průměrné doby vzdělávání a předpokládané doby vzdělávání.¹⁴ (UNDP, 2011a).

Podle hodnoty HDI jsou země řazeny do skupin zemí s velmi vysokým, vysokým, středním nebo nízkým stupněm lidského rozvoje.

Výsledky, kterých jednotlivé země v každém z indikátorů lidského rozvoje dosáhly v r. 2011, jsou zobrazeny v tabulce 3.1. Všechny tři indikátory mají ve výpočtu HDI stejnou váhu (UNDP, 2011a).

¹³ Parita kupní síly (*Purchasing Power Parity*)

¹⁴ Průměrná doba vzdělávání: počet let školní docházky absolvované lidmi staršími 24 let.

Předpokládaná doba vzdělávání: počet let školní docházky, které dítě ve věku pro nástup do školy může očekávat, že absolvuje, pokud se za jeho života nezmění trend v podílu zapisovaných žáků do škol.

Tab. 3.1 Index lidského rozvoje a jeho složky

	Úroveň lidského rozvoje	HDI	Očekávaná délka života (v letech)	Index vzdělávání	Průměrná doba vzdělávání (v letech)	Předpokládaná doba vzdělávání (v letech)	HND/Ob. v PPP
SAE	velmi vysoká	0,846	76,5	0,741	9,3	13,3	59 993
Katar	velmi vysoká	0,831	78,4	0,623	7,3	12,0	107 721
Bahrajn	velmi vysoká	0,806	75,1	0,747	9,4	13,4	28 169
S. Arábie	vysoká	0,770	73,9	0,689	7,8	13,7	23 274
Kuvajt	vysoká	0,760	74,6	0,577	6,1	12,3	47 926
Omán	vysoká	0,705	73,0	0,539	5,5	11,8	22 841
Jemen	nízká	0,462	65,5	0,310	2,5	8,6	2 213

Zdroj: UNDP, 2011a, vlastní zpracování

SAE, Katar a Bahrajn jsou řazeny mezi země s velmi vysokým stupněm rozvoje s HDI nad 0,8. Saúdská Arábie, Kuvajt a Omán s HDI od 0,7 do 0,77 jsou ve skupině s vysokým stupněm rozvoje. Jemen s HDI 0,462 je řazen mezi země s nízkým lidským rozvojem.

Protože je HDI v případě Ománu zveřejněno až od r. 2005, je možno všechny země srovnávat jen v rámci velice krátkého období, a to od r. 2005 do r. 2011. Ale Human Development Report 2010, který vychází z nezveřejněných údajů, říká, že Omán od objevení ropy v 60. letech 20. stol. udělal velký pokrok v nepřijímové oblasti HDI. Dosáhl pokroku díky tomu, že příjmy z ropy investoval do zdravotnictví a vzdělávání (UNDP, 2010).

Příloha č. 12 zobrazuje vývoj HDI i jeho tří složek – indexu vzdělávání, očekávané délky života při narození a HND na osobu. Během sledovaného období nedošlo k výraznému zlepšení HDI. Nejvyšších hodnot indexu vzdělávání dosahuje Bahrajn a SAE. Zdravotní péče je dle ukazatele očekávané délky života při narození nejlepší v Kataru, který má také nejvyšší příjmy v přepočtu na obyvatele. Jemen vykazuje za sledované období pokrok v indexu vzdělávání (2005: 0,262; 2011: 0,310) a největší zlepšení v očekávané délce života při narození (2005: 62,7; 2011: 65,5). V příjmech na osobu ale téměř stagnuje. Ačkoli Jemen vykazuje zlepšení ve dvou oblastech, stále je počet let školní docházky mnohem nižší než v ostatních zemích a to samé platí pro očekávanou délku života při narození.

3.2.3 Institucionální kvalita vládnutí

Institucionální kvality vlády hodnotí od r. 1996 projekt Světové banky *The Worldwide Governance Indicators* (dále jen WGI) publikovaný v dokumentu *Governance Matters*. V r. 2008 bylo do projektu zahrnuto 212 zemí a teritorií a použito bylo 35 různých zdrojů dat. Data zachycují názory na vládu z pohledu veřejného i soukromého sektoru, expertů nevládních organizací a respondentů z řad běžných občanů a firem.

Projekt WGI hodnotí kvalitu vládnutí na základě šesti souhrnných ukazatelů: Kvalita demokracie (*Voice and Accountability*), Politická stabilita (*Political Stability and Absence of Violence*), Efektivita vlády (*Government Effectiveness*), Regulační zatížení (*Regulatory Quality*), Kvalita právního řádu (*Rule of Law*), Kontrola korupce (*Control of Corruption*).

Světová banka charakterizuje vládu jako souhrn tradic a institucí, kterými je státní moc v zemi vykonávána (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

WGI hodnotí kvalitu vládnutí bodovým hodnocením, které se pohybuje od -2,5 (nízký výkon vlády) do +2,5 (vysoký výkon vlády). Měření kvality vládnutí nemůže být nikdy zcela přesné. V krátkém období jsou změny těžko měřitelné. Změny v hodnocení kvality vládnutí v krátkém období bývají nejčastěji výsledkem změny ve výchozích zdrojích dat, přidáním nových zdrojů dat, nebo změny ve vahách, které jsou jednotlivým zdrojům dat při agregaci přisuzovány. O významných změnách je možno hovořit až po dlouhodobém pozorování. Při porovnávání dat musí být brán zřetel na intervaly spolehlivosti, protože jen tehdy, pokud se intervaly spolehlivosti srovnávaných ukazatelů nepřekrývají, můžeme říci, že došlo ke změně (viz příloha č. 14 - 19) (World Bank, 2011a).

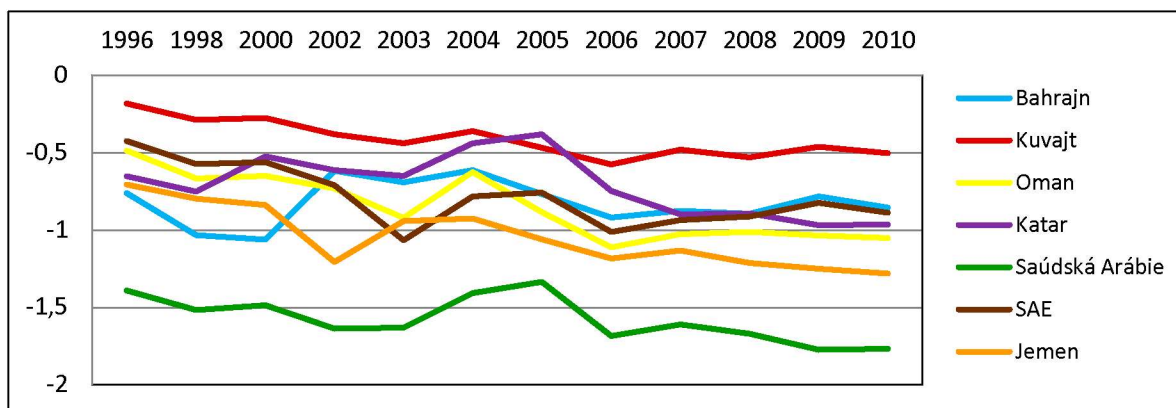
V následující části bude analyzována kvalita vládnutí v jednotlivých zemích Arabského poloostrova podle šesti ukazatelů WGI. Analýza vychází z dat uvedených v příloze č. 13.

Kvalita demokracie (Voice and Accountability)

Ukazatel hodnotí rozsah, v jakém se občané mohou podílet na volbě členů vlády, svobodu projevu, sdružování a svobodu tisku (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Dlouhodobě nejlepších výsledků v oblasti kvality demokracie dosahuje Kuvajt, který je následován skupinou tvořenou Bahrajnem, Spojenými arabskými emiráty, Katar, Ománem a Jemenem. Ve sledovaném období od r. 1996 do r. 2010 je nejhůře hodnocena Saúdská Arábie (viz graf 3.1).

Graf 3.1 Kvalita demokracie

Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

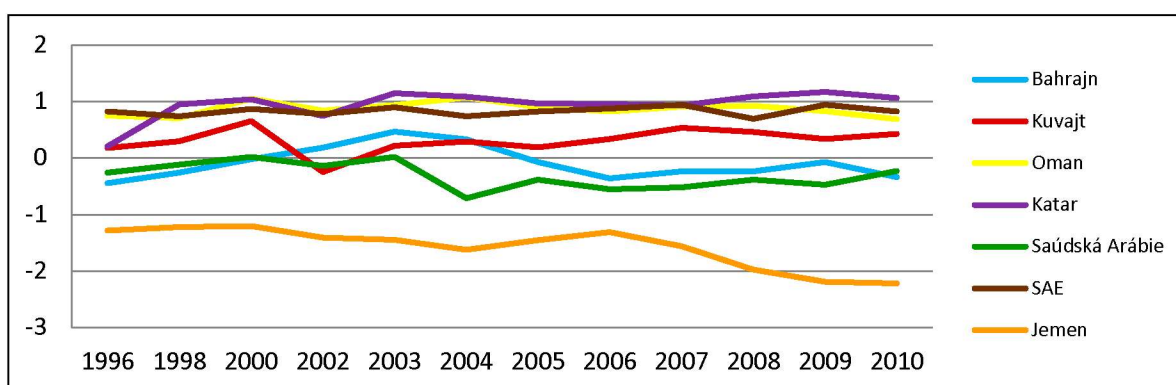
Když se podíváme na hodnoty percentilů (vyšší percentil znamená lepší výsledek), kterých jednotlivé země dosahují a vezmeme v úvahu intervaly spolehlivosti (viz příloha č. 13) zjistíme, že během let 1996 a 2010 nedošlo v žádné z pozorovaných zemí k průkazné změně v kvalitě demokracie.

Politická stabilita (Political Stability and Absence of Violence)

Ukazatel představuje pravděpodobnost hrozby, že vláda bude destabilizována protiústavními nebo násilnými prostředky, včetně terorismu (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Z dlouhodobého vývoje mezi lety 1996 a 2010 je patrné, že nejstabilnější zemí se na základě výzkumu jeví Katar, Omán a Spojené arabské emiráty, které jsou následovány skupinou Kuvajtu, Bahrajnu a Saúdské Arábie. Výrazně nejnižších hodnot dosahuje Jemen (viz graf 3.2).

Graf 3.2 Politická stabilita

Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

V oblasti politické stability došlo během sledovaného období k prokazatelné změně pouze u Jemenu. Z percentilu 10,1 v r. 1996 se propadl na percentil 2,36 v r. 2010 (viz příloha č. 14). Tento pokles hodnocení odráží boje s povstalci na severozápadě země, které trvaly od r. 2004 do r. 2010, a snahu o odtržení jižního Jemenu v r. 2008 (CIA, 2012g).

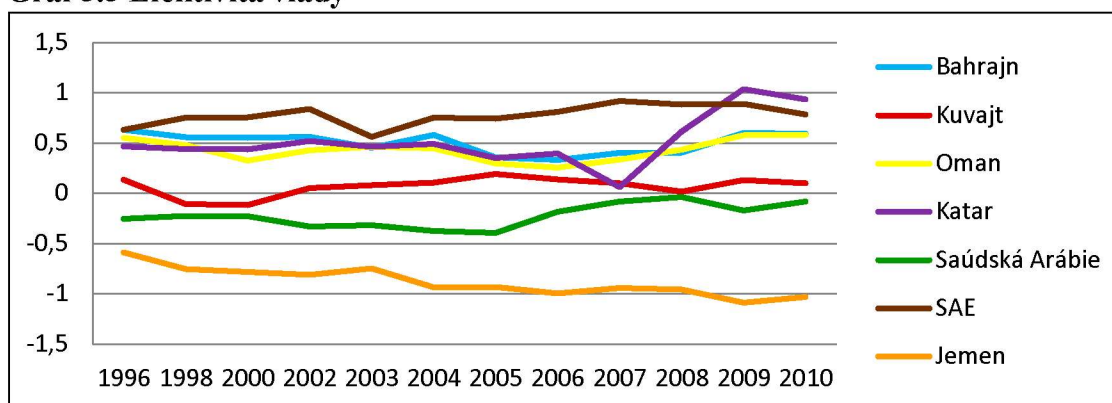
Efektivita vlády (Government Effectiveness)

Ukazatel se zaměřuje na kvalitu veřejných služeb, výkonnost státních služeb a jejich nezávislost na politických tlacích (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Dlouhodobě nejvyššího hodnocení efektivity vlády dosahují mezi sledovanou skupinou Spojené arabské emiráty. Prokazatelné zlepšení bylo zaznamenáno u Kataru při srovnání let 2007 a 2009. Do r. 2007 Katar dosahoval dlouhodobě postavení mezi 60. – 70. percentilem, ale v r. 2009 vystoupal na percentil 81,34. Toto zlepšení je také pozorovatelné v grafu 3.3, který zachycuje vývoj hodnocení výkonu vlády v oblasti efektivity vládnutí. Horší efektivitu vládnutí dosahují Bahrajn a Omán, následovány Kuvajtem a Saúdskou Arábií. Nejnižší hodnocení má v celém sledovaném období Jemen.

Kromě zlepšení v případě Kataru mezi lety 2007 a 2009, nedošlo u žádné země k prokazatelnému pozitivnímu ani negativnímu vývoji (viz příloha č. 15).

Graf 3.3 Efektivita vlády

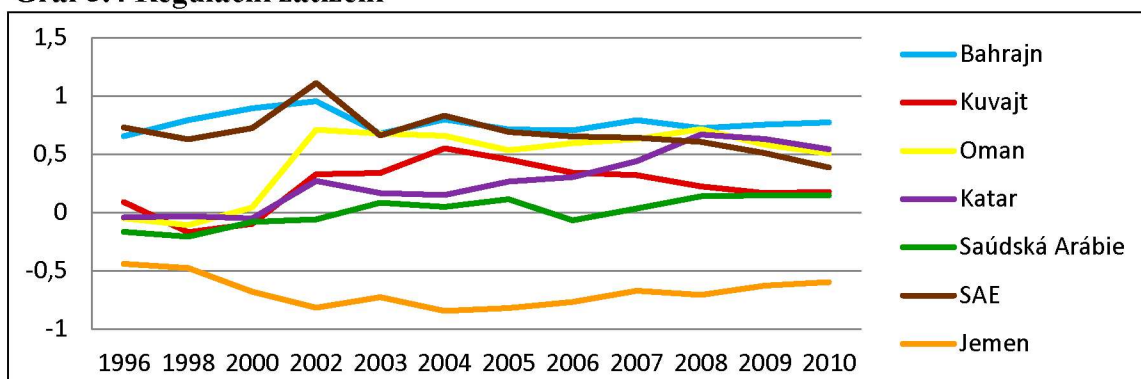
Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

Regulační zatížení (Regulatory Quality)

Ukazatel regulačního zatížení hodnotí schopnost vlády provádět proklamovanou politiku a její schopnost vydávat takové právní normy, které podporují rozvoj soukromého sektoru (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Dlouhodobě nejnižší hodnocení výkonu vlády v oblasti regulačního zatížení vykazuje Jemen. Ostatní země dosahují stabilně vyšších výsledků (viz graf 3.4). Během sledovaného období nedošlo u žádné země k prokazatelné změně ve vývoji (viz příloha č. 16).

Graf 3.4 Regulační zatížení

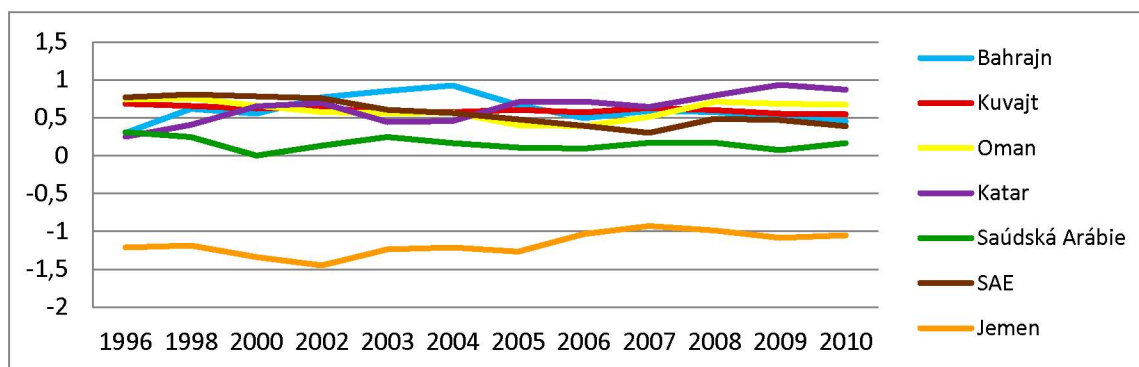
Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

Kvalita právního řádu (*Rule of Law*)

Ukazatel zachycuje důvěru v právní řád, ochranu vlastnických práv, kvalitu policie, soudnictví a úroveň kriminality (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Země Arabského poloostrova, kromě Jemenu, dosahují téměř shodného hodnocení v oblasti kvality právního řádu. Dosahují dlouhodobě známky mezi 0 a 1. Jemen z této řady vybočuje. Během let 1996 a 2010 se jeho hodnocení pohybovalo mezi hodnotou -1,5 a -1 (viz graf 3.5). Ve sledovaném období nedošlo u žádné z pozorovaných zemí k prokazatelné změně úrovně kvality právního řádu (viz příloha č. 17).

Graf 3.5 Kvalita právního řádu

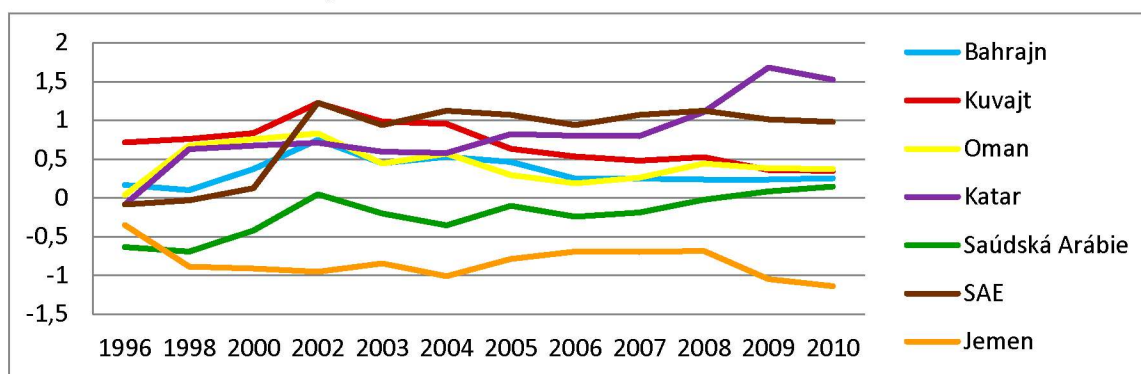
Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

Kontrola korupce (Control of Corruption)

Ukazatel zjišťuje, v jakém rozsahu je veřejná moc vykonávána pro soukromý zisk a jak je stát ovládán privilegovanou vrstvou (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2009).

Ze srovnání dosažených percentilů jednotlivých zemí v let 1996 a 2010 vyplývá, že k prokazatelnému vývoji došlo u několika z nich (viz příloha č. 18). Ke zlepšení v oblasti kontroly korupce došlo u Kataru, Spojených arabských emirátů a Saúdské Arábie. Saúdská Arábie ale stále zaostává. Zaujímá druhé nejnižší místo ze sledovaných zemí. K prokazatelnému negativnímu vývoji, při porovnání let 1996 a 2010, došlo u Jemenu, ale tento pokles již není prokazatelný při porovnání dalších let s rokem 2010. Tato skutečnost ale nic nemění na tom, že Jemen dlouhodobě vykazuje nejnižší kvalitu kontroly korupce (viz graf 3.6).

Graf 3.6 Kontrola korupce

Zdroj: World Bank, 2011b, vlastní zpracování

Z výše uvedeného hodnocení jednotlivých oblastí vládnutí vyplývá, že nejhůře je hodnocen Jemen. Zaujímá, až na ukazatel kvality demokracie, kde je níže hodnocena jen Saúdská Arábie, vždy nejnižší pozici. Politická stabilita je ohrožena rebelujícími kmeny. Občané nemají důvěru v soudnictví a právní řád své země, která je protkána korupcí.

4. Faktory ekonomického rozvoje Jemenské republiky

Jemen je na Arabském poloostrově z hlediska formy vládnutí jedinou republikou a také jedinou zemí, kde existují politické strany. Země je však politicky nestabilní. Jižní část Jemenu má tendence se osamostatnit a na severu probíhají střety mezi místními kmeny. Chudoba a nespokojenost s režimem prezidenta Sáliho vedla k jeho svržení v r. 2011, v době, kdy se arabskými zeměmi přelila vlna protestů označovaná jako arabské jaro. O špatné kvalitě vládnutí v této zemi vypovídají výsledky studie Světové banky The Worldwide Governance Indicators, která v pěti ze šesti indikátorů nejhůře ze zemí poloostrova hodnotí Jemen.

Jemen se svými 24 mil. obyvateli je po Saúdské Arábii nejlidnatější zemí na Arabském poloostrově. 44 % obyvatel je přitom mladší 15 let a v produktivním věku je pouze 53 % obyvatel. Tato věková struktura je výsledkem vysoké úhrnné plodnosti (5,3 dítěte na jednu ženu v reprodukčním věku) a klesající kojenecké úmrtnosti, i když je stále vysoká (57 ‰).

Ekonomicky je Jemen závislý na těžbě ropy a zemního plynu. Vykazuje ale nejnížší produkci ropy a zemního plynu ze všech zemí na Arabském poloostrově (viz příloha č. 11), což se odráží v nízké ekonomické úrovni země. Příjmy na jednoho obyvatele jsou v průměru 2 324 dolarů (v PPP).

Z předešlé kapitoly vyplynulo, že se jedná o zemi s nízkou úrovní lidského rozvoje. Podle údajů *United Nations Development Programme* Jemen dosahuje v rámci Arabského poloostrova nejkratší očekávané délky života při narození, vykazuje nejnížší počet let, po které se žáci dle předpokladů budou vzdělávat, a nejnížší HND na obyvatele. Je ale pozitivní, že v oblasti zdraví a vzdělávání činí pokroky.

Podívejme se nyní na historický vývoj Jemenské republiky od starověku, až po současnost a v části nazvané Arabské jaro v Jemenské republice si popíšeme aktuální politickou situaci v zemi. Následně se budeme věnovat analýze faktorů, které ovlivňují ekonomický růst a rozvoj v Jemenu.

4.1 Historický vývoj

Část této práce je také věnována stručnému nástinu historického vývoje Jemenu, protože historický vývoj je jedním z institucionálních faktorů ekonomického rozvoje. Chování lidí ve společnosti (tedy i ekonomické) se totiž odvíjí od jejich minulých zkušeností, od jejich kultury, která je formována mimo jiné i minulým vývojem.

Území dnešní Jemenské republiky leží na strategickém místě. Ve starověku vedla z Jemenu přes Mekku do Palestiny významná obchodní cesta (Zbíral, 2008). Později na významu získala námořní cesta vedoucí přes Rudé moře do moře Arabského.

Ve starověku kmeny sídlící na území dnešního Jemenu ovládaly obchod s vysoce ceněnými komoditami jako je kadidlo, myrta, koření z jižní Asie a slonovina z Afriky. Jelikož se jednalo o bohatou a úrodnou oblast, bylo zde založeno několik království. Starověcí Římané nazývali tuto oblast „*Arabia Felix*“ (Šťastná Arábie). Období rozkvětu trvalo zhruba od r. 1200 př. n. l. do r. 525 n. l. V 1. stol. n. l. Římská říše rozšířila své zájmy o prosperující jemenské území. Chtěla převzít kontrolu nad zdejším trhem, což se podařilo a Jemen začal upadat (Burrowes a Wenner, 2012). V té době zde žilo pohromadě židovské, křesťanské a arabské obyvatelstvo (Zbíral, 2008). Ale po vzájemných masakrech mezi židovským a křesťanským obyvatelstvem zde přetrvalo převážně arabské obyvatelstvo. Poté se Jemen dostal pod nadvládu Perské říše, v době kdy Persii vládla Sásánská dynastie (Burrowes a Wenner, 2012).

V 7. stol. se na území Jemenu rozšířil islám. Později, v 9. stol., se do Jemenu dostala zajdíjská sekta šiitského islámu, pod jejímž vlivem bylo toto území následujících tisíc let. Mezi 13. a 15. stoletím na jemenské území přichází sunnitská větev islámu (Burrowes a Wenner, 2012). V 15. stol. byly objeveny stimulující účinky kávy a poptávka po kávě rostla. Jemen byl místem, kde se káva začala poprvé komerčně pěstovat. Jemen zase prosperoval. Ale jen do té doby, než se pěstování kávy rozšířilo do dalších úrodnějších zemí (Burrowes a Wenner, 2012). V r. 1839 Britové ovládli jižní přístavní město Aden a severní Jemen se v té době dostal pod kontrolu Osmanské říše. Britský a osmanský zájem o tuto oblast se ještě zvýšil otevřením Suezského průplavu v r. 1869 (Burrowes a Wenner, 2012).

Po 1. světové válce v r. 1918 získal severní Jemen nezávislost nad Osmanskou říší. Vládu převzal zajdíjský imám¹⁵ Jahjá. Po smrti jeho následníka imáma Ahmada učinila armáda za podpory politických organizací v zemi převrat a v r. 1962 vyhlásila Jemenskou

¹⁵ Jako imáma šiité označují nejvyšší autoritu náboženské obce. Bývá tak také označován muslimský učenec.

arabskou republiku. Na jihu sílily snahy o osamostatnění, které vyústily v odchod Britů. Následně byla v r. 1967 na území jižního Jemenu vyhlášena Jihojemenská lidová republika. Po svém vzniku potřebovala Jihojemenská lidová republika získat finanční pomoc, které se jí nedostalo od západních ani arabských zemí a tak se obrátila na Sovětský svaz. Jižní Jemen se stal socialistickou republikou a v r. 1970 se přejmenoval na Jemenskou lidově demokratickou republiku (Burrowes a Wenner, 2012).

V r. 1970 se v severním Jemenu rozhořela občanská válka mezi zastánci republiky a imámátu (Burrowes a Wenner, 2012). Ačkoli byla občanská válka v r. 1967 ukončena dohodou, zastánci imámátu se bouří proti státní moci i v současnosti.

Již dříve se objevila myšlenka sjednocení jižního a severního Jemenu, ale došlo k tomu až v r. 1990, po rozpadu Sovětského svazu (Truksová, 2007). Bylo to sloučení odlišných subjektů. Severní Jemenská arabská republika byla dříve, za vlády imáma, monarchií, měla zaostalé hospodářství a nerozvinutou infrastrukturu. V republice byla patrná silná role státu, ale v hospodářství převažovaly prvky tržní ekonomiky. V jižní Jihojemenské lidové republice převažoval v období britské nadvlády feudální systém. Po osamostatnění bylo v zemi zřízené socialistické centrálně plánované hospodářství. Společnou měly obě republiky silnou závislost na příjmech v podobě remitencí a zahraniční pomoci. V 80. letech 20. století ale země čelily snižování přílivu remitencí i zahraniční pomoci spolu s poklesem ceny ropy. Výrazněji se negativní důsledky tohoto vývoje v podobě růstu zahraniční zadluženosti a deficitů státních rozpočtů projeví v jižním Jemenu (World Bank, 2002). Ke sjednocení tedy došlo převážně z ekonomických důvodů. Hlavním městem nové Jemenské republiky se stalo hlavní město severního Jemenu, San'á, a prezidentem Alí Abdalláh Sálíh, předtím prezident severního Jemenu (Truksová, 2007).

V r. 1990 zahájil Irák invazi do Kuvajtu¹⁶ a Jemen se postavil na stranu Iráku.¹⁷ Na loajalitu Jemenu k Iráku zareagovala Saúdská Arábie, jež podporovala Kuvajt, vyhoštěním 800 tisíců Jemenců pracujících v Saúdské Arábii. To se v Jemenu projevilo růstem nezaměstnanosti, poklesem příjmů v podobě remitencí a ztrátou důležitého obchodního partnera a poskytovatele finanční pomoci, což vedlo k růstu inflace a hospodářské krizi (Truksová, 2007).

¹⁶ Konflikt je znám také jako válka v Zálivu.

¹⁷ Jemen byl spolu s Irákem členem Arabské rady spolupráce. Proto představitelé Jemenu cítili povinnost podporovat Irák.

V r. 1991 byla v referendu přijata nová ústava, ve které je šaría uvedena pouze jako hlavní, ale ne jediný zdroj práva. Výsledky parlamentních voleb¹⁸ konaných v r. 1993 vyústily až k občanské válce. Ve volbách zvítězila strana prezidenta Sáliha Všelidový kongres a strana bývalého prezidenta jižního Jemenu, Alího Sálíma Bída, se umístila až na třetím místě. Bíd začal požadovat větší autonomii jižního Jemenu. Když byl jeho návrh zamítnut, pokusil se o odtržení jižního Jemenu. Následovala několikaměsíční občanská válka. Jih kapituloval a Sálih si upevnil svou moc. V reakci na separatistické snahy byla schválena, už ne ve veřejném referendu, nová ústava, která mimo jiné zavedla přímou volbu prezidenta a ustanovila šariu jako jediný zdroj práva (Truksová, 2007).

Ve všech následujících parlamentních i prezidentských volbách vždy zvítězila strana Všelidový kongres a prezident Sálih. Dodatkem k ústavě z r. 2001 bylo prodlouženo funkční období parlamentu (na 6 let) i prezidenta (na 7 let) (Truksová, 2007).

V r. 2004 vypuklo na severu země šiitské povstání, proti kterému vládní síly tvrdě zasáhly (Truksová, 2007). Povstání kmenů proti vládě bylo v r. 2010 potlačeno (CIA, 2012g), ale konflikt stále přetrvává.

Poslední prezidentské volby, ve kterých byl zvolen Sálih, se uskutečnily v r. 2006. Další byly plánované na r. 2013, ale kvůli revoluci v r. 2011, kdy byl prezident Sálih svržen, už k nim nedojde.

O událostech roku 2011 pojednává následující podkapitola 4.2.

4.2 Arabské jaro v Jemenské republice

Arabským jarem je nazýváno období charakteristické protesty, povstáními a revolucemi, které se odehrávají v arabských zemích od konce r. 2010. Motivy k protestům byly v jednotlivých zemích různé. Lidé vyšli do ulic převážně proto, že byli nespokojeni s chudobou, nezaměstnaností, korupcí a s dlouhodobě vládnoucím autoritářským režimem. Protesty proběhly, nebo ještě probíhají s různou intenzitou v Tunisku, Egyptě, Libyi, Alžírsku, Jemenu, Maroku, Ománu, Saúdské Arábii, Bahrajnu, Kuvajtu, Kataru, Spojených arabských emirátech, Sýrii a dalších.

¹⁸ Ve volbách měly ženy aktivní i pasivní volební právo. Volby byly mezinárodními pozorovateli vyhodnoceny jako „poměrně svobodné a spravedlivé“ (Whitaker, 2006; převzato z Truksová, 2007).

Vše začalo v Tunisku v prosinci 2010, kde se na protest proti špatným životním podmínkám upálil mladý prodavač Muhammad Buazízi. Tento čin vyvolal vlnu protestů proti vysoké nezaměstnanosti, převážně absolventů škol. V lednu 2011 prezident Zín Abidín bin Alí, který zemi vládl od r. 1987, abdikoval. V témže měsíci začaly v Egyptě demonstrace proti režimu prezidenta Husního Muubaraka, jenž stál v čele Egypta 30 let. V únoru 2011 Mubarak odstoupil. V Libyi od února do října 2011 probíhal ozbrojený boj mezi jednotkami věrnými Muammaru Kaddáfimu (vládl zemi od r. 1969) a jednotkami povstalců. V březnu 2011 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci k ochraně civilního obyvatelstva a k vytvoření bezletové zóny, kterou měly zajistit vojenské jednotky západních zemí pod vedením NATO. Režim Muammara Kaddáfího byl svržen a Kaddáfí byl v říjnu 2011 zabit (ČTK, 2011a).

V Tunisku proběhly v říjnu 2011 volby do parlamentu, které vyhráli islamisté (ČTK, 2011b). V Egyptě převzala moc Nejvyšší rada ozbrojených sil, která pozastavila platnost ústavy a rozpustila parlament (ČTK, 2011a). Egyptské parlamentní volby také vyhráli islamisté (ČTK, 2012b). V Libyi byla ustanovena prozatímní vláda, která se potýká se stále probíhajícími etnickými, kmenovými a náboženskými konflikty (ČTK, 2012a).

Velmi záhy po počátku arabského jara, v lednu 2011, začaly protesty proti režimu prezidenta Alího Abdalláha Sáliho, který vládl v Jemenu od r. 1978. Proti Sálihoovi se postavili levicovní intelektuálové, islamisté, separatisté na jihu, některé kmeny i některé armádní jednotky (Slezák, Bergmanová a Maňasová, 2011). V únoru prezident nabídl opozici zastoupení v nové vládě. Opozice tento návrh odmítla a požadovala Sálihoovo odstoupení (ČTK a Reuters, 2011a). GCC za spolupráce OSN vypracovala dohodu o předání moci. Sálih ji třikrát přislíbil podepsat, ale pokaždé od toho nakonec upustil (ČTK a ČTK, 2011). V červnu 2011 byl Sálih při výbuchu v prezidentském paláci zraněn. Odcestoval proto do Saúdské Arábie, aby se zde léčil. Do jeho návratu ho zastupoval viceprezident Abdar Rabbú Mansúr Hadí (Novák, 2011). Po třech měsících léčení se Sálih vrátil do Jemenu (ČTK a Reuters, 2011b). Nakonec Sálih v listopadu 2011 dohodu o předání moci podepsal. Dohoda také zaručila beztrestnost jemu i jeho synům a synovcům, kteří velí hlavním bezpečnostním složkám v zemi. Dle dohody měl Sálih zůstat následujících 90 dní čestným prezidentem a poté měl být zvolen prezidentem současný viceprezident Abdar Rabbú Mansúr Hadí (ČTK a ČTK, 2011).

V únoru 2012 proběhly v Jemenu prezidentské volby, které byly doprovázeny protesty jižních separatistů. Ve volbách byl zvolen jediný kandidát Abdar Rabbú Mansúr Hadí. Voleb

se zúčastnilo 60 % obyvatel a z toho 99 % hlasovalo pro Hadího (Turková, 2012). Hadí byl zvolen jako dočasný prezident na období dvou let. Během této doby je jeho úkolem řídit přechodnou vládu národní jednoty a přivést stát k prezidentským a parlamentním volbám v r. 2014 (Prokeš, 2012).

Po celých deset měsíců trvajících nepokojů bylo zabito při střetech vládních jednotek s protestanty na tisíce lidí. Dalšími důsledky revoluce jsou nárůst cen potravin a zvýšení nezaměstnanosti (ČTK a Jemelka, 2012). Oslabení centrální moci v zemi během období nepokojů využily jemenské odnože teroristické organizace Al-Káida a obsadily rozsáhlá území na jihu země včetně několika měst (ČTK, 2011c). Jemenská vláda se tak musí vypořádat s povstaleckými šíitskými kmeny na severu a se separatisty a přívrženci Al-Káidy na jihu (Fingerland, 2012). Kvůli špatné bezpečnostní situaci muselo zemi opustit několik humanitárních organizací. Tyto skutečnosti ještě více zhoršily životní podmínky jemenského obyvatelstva. Podle OSN trpí 57 % dětí chronickou podvýživou (ČTK a Jemelka, 2012).

4.3 Souhrn faktorů rozvoje a růstu

Minulé podkapitoly byly věnovány institucionálnímu faktoru růst – historii. Nyní budou představeny přírodní a neoklasické faktory růstu a rozvoje jemenské ekonomiky spolu s ostatními faktory, kterými jsou mezinárodní obchod a mezinárodní migrace osob, a dalšími institucionálními faktory, které se váží na fungování společnosti, převážně externími institucemi. Podkapitola bude věnována období od sjednocení v r. 1990 do současnosti.

4.3.1 Ekonomický růst v závislosti na politickém vývoji v zemi

Jemenská republika vznikla sjednocením severní části, kde ekonomický systém vycházel z tržních principů a jižní socialistické republiky s centrálně řízenou ekonomikou. V prvních letech jemenskou ekonomiku oslabilo sucho a vyhoštění statisíců Jemenců ze Saúdské Arábie, což bylo důsledkem politické situace v době války v Zálivu. V r. 1994 vypukla občanská válka a míra inflace dosáhla svého vrcholu (71 % měřeno CPI¹⁹). Rok 1995 je rokem zahájení reformy na podporu rozvoje ekonomiky, převážně soukromého sektoru. V té době byla zahájena cenová a tržní liberalizace, reforma režimu směnných kurzů, a byla zavedena restriktivní monetární politika. Jemenský rial byl postupně devalvován. Následující rok země přešla na režim plovoucího kurzu (*floating*), zahájila privatizaci a začala omezovat

¹⁹ Index spotřebitelských cen (*Consumer price index*)

překážky zahraničního obchodu. Pozitivní vliv reforem se projevil. Zahraniční dluh klesl ze 173 % v r. 1996 na 80 % HDP v r. 1999. Inflace klesla na jednocifernou hodnotu a došlo také ke snížení deficitu státního rozpočtu. Produktivita se ale výrazněji nezvýšila. Růst měl extenzivní charakter, založený na navýšení množství pracovní síly a kapitálu. K poklesu ekonomického růstu došlo v r. 1999, kdy se projevil pokles ceny ropy po asijské krizi mezi lety 1997 a 1998. V 90. letech roste produkce ropy. A od roku 2000 také její cena (World Bank, 2002). Od r. 2004 Jemen omezuje těžbu ropy, klesá podíl ropných příjmů na domácím produktu. Díky růstu cen ropy není dopad na ekonomiku tak velký (Schmitz, 2012). V r. 2008 se projevila světová finanční krize poklesem ceny ropy, poklesl také příliv přímých zahraničních investic a remitencí. K tomu ještě ekonomiku oslabily vnitřní faktory – pokles produkce ropy a zhoršení bezpečnostní situace v zemi hlavně během roku 2011.

V příloze č. 9 jsou uvedena meziroční tempa růstu HDP všech zemí Arabského poloostrova od r. 1991 do r. 2011.

4.3.2 Přírodní zdroje

Jemen leží na jihu Arabského poloostrova. Ze dvou stran je omýván mořem – Rudým a Arabským. Na východě sousedí s Ománem a na severu se Saúdskou Arábií. Jemenské území zahrnuje také několik ostrovů, z nichž největší je Sokotra. Podél pobřeží se táhnou nížiny, které přechází na západě v pohoří s nadmořskou výškou více jak 3000 m. Na východě a severovýchodě zemi pokrývá poušť Rub al-Chálí (Burrowes a Wenner, 2012).

Na pobřeží Adenského zálivu je klima tropické – horké a vlhké. V horách ale panuje klima mírné. Jihozápadní monzunové větry přináší déšť, který je jediným zdrojem vody. Na území Jemenu není žádná řeka, jen pouze tzv. vádí, vodní koryta, která se naplňují v období dešťů. Prší převážně v horách, kde se nachází terasovitá políčka. Není ale neobvyklé, že déšť nepřijde a nastane období sucha.

Jemen má sice největší podíl orné půdy na celkové rozloze ze všech zemí na poloostrově (2,2 %)²⁰, ale rozvoj zemědělství je omezen nedostatkem vody a úrodné půdy (Burrowes a Wenner, 2012). Jemenské zemědělství je extenzivní. V zemědělství je ročně spotřebováno 90 % z celkové spotřeby sladké vody, kdy celková roční spotřeba vody činí 168 % z veškeré dostupné vody (World Bank, 2012). Dochází totiž k vyčerpávání hlubokých podzemních zásobárny vody, v míře větší, než umožňuje jejich obnovení. Pěstovány jsou

²⁰ World Bank, 2012

převážně obilniny, čirok, káva a qat²¹, jehož podíl na orné půdě neustále roste. V živočišné výrobě převládá rybolov, pro který jsou zde dobré podmínky a pastevecký chov dobytka (Burrowes a Wenner, 2012).

V r. 1984 byly v severním Jemenu objeveny zásoby ropy. Později i v jižním Jemenu. Období největší ropné produkce spadá do období 90. let. V současnosti těžby ropa klesá. Pokud nebudou objevena nová naleziště, budou při současném objemu těžby zásoby ropy vyčerpány do r. 2020. Země má i zásoby zemního plynu, který začala v r. 2009 zkapalňovat a vyvážet do zahraničí. Jemen má také hojná naleziště zlata, platiny, sádrovce a dalších minerálů a rud, ale ne všechna ložiska jsou v současnosti dostupná (Burrowes a Wenner, 2012; World Bank, 2012).

Jemen má také předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. V horách, kde se nachází hlavní město, panuje mírné klima. Hlavní město San'á bylo prohlášeno Organizací spojených národů za památku světového kulturního dědictví stejně jako další města Shibam a Zabid. Souostroví Sokotra je zase pozoruhodné svou flórou. Až jedna třetina se zde vyskytujících druhů je endemická²² (Embassy of The Republic of Yemen, 2011).

4.3.3 Populace a lidský kapitál

V této části (4.3.3) je čerpáno z World Bank, 2002; Schmitz, 2012 a Burrowes a Wenner, 2012. Číselné údaje jsou převzaty z databáze World Bank, 2012 a UNDP, 2011a.

Jemenská společnost je založena na náboženské a kmenové příslušnosti (Dresch, 2000). Podle vyznání se dělí na dvě hlavní skupiny – sunnity, kterých jsou 2/3, a šiiti, z nichž převládá zajdíjský směr. Nejvíce obyvatel žije v hornaté oblasti na západě země. Většina obyvatel (68,2 %, r. 2010) žije na venkově. V ostatních zemích Arabského poloostrova²³ (dále jen ostatní země AP) převládá městské obyvatelstvo (v průměru 86 %) a na venkově žije maximálně 28 % obyvatel (Omán). V Jemenu se projevuje trend růstu podílu městské populace a snižování podílu populace venkovské. Městské oblasti jsou rozvinutější než venkovské, ale v r. 2005, podle OSN, 67 % městského obyvatelstva žilo ve slumech (Al-Batuly et al., 2012; OSN, 2012a). V r. 2005 v Jemenu žilo 17,5 % obyvatel s příjmy pod 1,25 dolaru na den (v PPP) a 34 % pod národní hranici chudoby. V r. 1999 to bylo jen 4,5 % obyvatel. Chudoba v zemi stoupá převážně kvůli růstu cen potravin. Přístup k pitné vodě má

²¹ Qat je rostlina s povzbudivými účinky. Žvýkání jejích listů je národní tradicí. Jedná se ale o rostlinu náročnou na vodu. Na její pěstování připadne až ½ veškeré vody použité v zemědělství.

²² Endemické druhy jsou takové, které se nevyskytují na žádném jiném místě na světě.

²³ Data za ostatní země Arabského poloostrova (Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty) udávají průměrné čísla, která byla vypočtena z dat roků nejbližších k uvedenému roku.

jen 62 % Jemenců a k lepšímu sanitárnímu zařízení 52 %, což je pokrok oproti r. 1990 (18 %) (OSN, 2012a). Jen v některých oblastech je kanalizace a čističky odpadních vod. Ty přitom umožňují opětovné využití nedostatkové vody např. v zemědělství a průmyslové výrobě.

Jemen oplývá velkým množstvím pracovní síly, většinou nekvalifikované, která je ochotna cestovat za prací do velkých vzdáleností. Jemenští muži migrují převážně do Saúdské Arábie a zemí Perského zálivu, kde pracují jako dělníci na stavbách. Tento trend pracovní migrace byl na svém vrcholu do poloviny 80. let. Příliv remitencí v té době činil značnou část příjmů tehdejších republik. V r. 1990 remitence a náhrady zaměstnancům²⁴ tvořily 26,5 % HDP. Čisté remitence a náhrady zaměstnancům dosahovaly 1,4 mld. USD. V r. 2010 to už bylo pouze 4 % HDP, což představovalo 0,6 mld. USD, ale stále se jedná o významnou část příjmů místních obyvatel. Příjmy z remitencí, potažmo počet migrantů, kolísá pod vlivem politické situace.

Od 60. let v zemi funguje moderní systém vzdělávání, ale kapacita ve školách je nedostatečná a chybí také kvalifikovaní učitelé. Míra gramotnosti obyvatelstva byla v r. 2009 44,7 %. Průměr ostatních zemí na poloostrově je 88 %. Mezi věkovou skupinou od 15 do 24 let je situace lepší. Míra gramotnosti mladých dosahuje 72,2 %, což potvrzuje pozitivní trend v oblasti vzdělávání, který zachycuje index vzdělávání (uvedený v předešlé kapitole), který je součástí Indexu lidského rozvoje. Podíl gramotného obyvatelstva mezi lety 1994 a 2009 vzrostl. Mezi muži je míra gramotnosti v Jemenu téměř dvakrát tak vysoká jako míra gramotnosti mezi ženami. V ostatních zemích AP je míra gramotnosti vyšší (90 % u dospělých a 98 % u mladých) (viz příloha č. 19). Zápis do škol²⁵ se v Jemenu mezi lety 2000 a 2010 zvýšil, ale podíl mužů zapsaných do škol sekundárního a terciárního stupně mírně poklesl. V ostatních zemích AP je podíl zapsaných do škol vyšší než v Jemenu. V případě sekundárního stupně vzdělávání dvakrát, u žen dokonce třikrát (viz příloha č. 20).

Míra nezaměstnanosti je vysoká, až 35 % (CzechTrade, 2011c; CIA, 2012h). Ekonomicky aktivních je 74 % mužů a 20 % žen. Zaměstnanost se zvyšuje, v r. 2010 byla 42 %. V ostatních zemích poloostrova je zaměstnanost i podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva vyšší. Je to dáno vyšším podílem obyvatel v produktivním věku. Zaměstnanost

²⁴Remitence a náhrady zaměstnanců definuje Světová banka jako sumu tří složek: remitence pracovníků, náhrady zaměstnanců a transfery migrantů. Remitence pracovníků jsou definovány jako soukromé transfery rezidentů, kteří pracují v zahraničí po dobu delší než jeden rok. Náhrady zaměstnanců představují příjmy migrantů, kteří žili v hostitelské zemi po dobu kratší než jeden rok. Transfery migrantů představují čisté jmění migrantů, kteří očekávají, že v hostitelské zemi zůstanou déle než rok, a tedy přesunují své jmění s sebou z jedné země do druhé po dobu trvání migrace.

²⁵Zápis do škol udává počet zapsaných žáků, bez ohledu zda jsou ve věku pro oficiální nástup do školy daného stupně.

(průměr ostatních zemí AP je 65,5 %) i podíl ekonomicky aktivních žen je nejvyšší v Kataru, SAE a Kuvajtu, což jsou země s nejvyšší ekonomickou úrovní na AP. V těchto třech zemích je ekonomicky aktivních více jak 40 % žen (nezaměstnanost žen je také nejnižší). Index ekonomické závislosti²⁶ v Jemenu klesá se snižující se porodností a růstem ekonomicky aktivního obyvatelstva. Má hodnotu 87 %.

V Jemenu mají dle legislativy muži i ženy stejná práva, ale silně zakořeněné tradice v rodině ženám neumožňují těchto práv využívat (Straková, 2009). To je patrné i na míře gramotnosti a zaměstnanosti žen.

4.3.4 Struktura hospodářství a příliv kapitálu

Největší podíl obyvatel je zaměstnán v zemědělství (54 %), ve službách je zaměstnáno 34 % a v průmyslu 11 % (data z r. 1999). V Jemenu se služby podílí na tvorbě HDP největší měrou, 50 % (viz příloha č. 1). Podíl služeb na HDP je v Jemenu větší než u nízkopříjmových zemí a je to více než průměr zemí středního východu a severní Afriky. Tak vysoký podíl služeb na HDP je dán, podle Světové banky, vysokými příjmy, které státu plynou z produkce ropy a z remitencí. Nejvíce je v sektoru služeb zastoupený veřejný sektor (cca 20 % HDP), který zaměstnává čtvrtinu obyvatel. Dále se ze služeb na tvorbě HDP nejvíce podílí obchod (14,6 %) a doprava a skladování (10,1 %) (CzechTrade, 2011c). Finanční služby jsou málo rozvinuté. Jemen má potenciál v oblasti turistického ruchu. Jeho rozvoji ale brání nedostatečná infrastruktura a hlavně špatná bezpečnostní situace v zemi.

Zpracovatelský průmysl je málo rozvinutý. Převládají podniky do 10 zaměstnanců. Většinou se jedná o výrobky s nízkou přidanou hodnotou. Z odvětví zpracovatelského průmyslu mají největší podíl na HDP zpracování ryb, výroba potravin, nápojů a tabákových výrobků z dovezených surovin, výroba stavebních materiálů a petrochemická a chemická výroba. Jemen dováží převážně ropné produkty (21 % dovozu), stroje a zařízení, pšenici a silniční vozidla. Největšími importními partnery země jsou státy GCC, z toho největší podíl dovozu pochází z SAE, Saúdské Arábie a Kuvajtu. Jemenský export putuje do Číny, Thajska, Indie a zemí GCC. 93 % exportu tvoří surová ropa, zemní plyn a ropné produkty. Jak již bylo zmíněno dříve, příjmy z ropné produkce klesají z důvodu snižování těžby. Kvůli klesajícím zásobám ropy se země soustřeďuje na těžbu zemního plynu. V r. 2009 bylo v přístavu Balhaf zpuštěno zařízení na zkapaňování zemního plynu, které má částečně nahradit výpadek příjmů

²⁶Index ekonomické závislosti udává kolik osob v ekonomicky neproduktivním věku (do 15 let a od 65 let) připadá na 100 osob v produktivním věku (15–64 let) v daném časovém okamžiku na daném území.

z ropné produkce. Tento projekt byl financován převážně zahraničními investory. Jemenská vláda je jen jedním z investorů. Jeho vlastnický podíl je jen 17%.

Přiliv přímých zahraničních investic do země je negativně ovlivněn konflikty, které v zemi probíhají, činí 1,8 %²⁷. Zahraniční kapitál přitom země potřebuje, protože domácí úspory jsou oproti ostatním zemím AP nízké pouze 17 % HDP (průměr 2001–2010) a klesají. V r. 2000 dosahovaly 32 %, což je srovnatelná hodnota s ostatními zeměmi AP.²⁸ V r. 2010 už jen 9 % HDP. V Jemenu také mezi lety 2000 a 2010 klesla hrubá tvorba kapitálu z 19 % HDP na 11,6 % HDP. Nízká schopnost obyvatelstva spořit a z toho vyplývající nedostatek financí na investice do fixního majetku je odrazem prohlubující se chudoby Jemenců.

Procento obyvatel pod hranicí chudoby roste následkem růstu cen potravin. Průměrná míra inflace měřená CPI za období 2001–2010 je 11 %. V r. 2011 dosahovala 19 %. Vysoká míra inflace zvedá ceny domácích potravin, a tak stoupá dovoz levnějších potravin ze zahraničí. Malé investice do průmyslu, vysoké výrobní náklady domácího zpracovatelského průmyslu také podporují import. Domácí zpracovatelský průmysl tak upadá. V Jemenu se projevuje prokletí přírodních zdrojů, které je teoreticky popsáno v kapitole č. 2, a to v podobě malého podílu zpracovatelského průmyslu na domácím produktu i na vývozu. Země je závislá na příjmech z ropy, oslabená klientelismem, korupcí a neefektivní veřejnou správou.

4.3.5 Další institucionální faktory

Podle Colliera (2009) v zemi s bohatými přírodními zdroji, kde je etnický rozlišný obyvatelstvo a kde neexistují dostatečná politická omezení, demokracie nefunguje a země hospodářsky upadá. V zemi bez účinných politických brzd se rozvíjí klientelismus²⁹, kterým si politická strana, jež je právě u moci, zajišťuje opětovné zvolení, místo aby si své zvolení zasloužila investicemi do rozvoje ekonomiky. Jemen je společností silně rozdělenou na šíity a sunnity. Bývalý prezident Sálíh se podle Truksové (2007) udržoval u moci právě díky klientelismu, skrze rodinné vazby mezi příslušníky své rodiny, potažmo svého kmene a představiteli ostatních mocných kmenů, které by mohly ohrozit jeho postavení. Své příbuzné a významné příslušníky kmenů také dosazoval do vedení klíčových státních orgánů, čímž si také upevňoval svou pozici v čele státu.

²⁷Průměrná hodnota za období 2000–2009. U ostatních zemí AP se podíl přímých zahraničních investic v průměru za období 2000–2009 na HDP značně liší – Kuvajt 0,1 %; Bahrajn 6,6 %; Omán 2,7 %.

²⁸Největší hrubé úspory v průměru za období 2001–2010 má Kuvajt (48 % HDP). Nemá tedy takovou potřebu zahraničního kapitálu.

²⁹Klientelismus je neoficiální systém v politice založený na protekci a konexích.

Vysoká korupce a klientelismus jsou faktory bránící rozvoji ekonomiky. Nejsou ale jedinými. Rozvoji ekonomiky brání také neefektivní alokace zdrojů ve veřejném sektoru a netransparentní hospodaření; špatná bezpečnostní situace, nízká úroveň ochrany vlastnických práv a právního systému a nedostatečná infrastruktura (World Bank, 2002). Jsou zde oblasti, jež by přinesly zemi příjmy i pracovní místa, ale dosud je není možné plně využívat. Kromě zásob zemního plynu a ještě zcela nevyčerpaných nalezišť ropy má Jemen ložiska kovů a minerálů. Leží na významné spojnici středoziemního a Arabského moře. Disponuje atraktivním přírodním a kulturním bohatstvím a má velké množství nevyužité pracovní síly. Tento potenciál se ale nemůže rozvíjet v současných podmínkách. Zahraniční investory neláká nerozvíjející se země zmítaná vnitřními konflikty. A pokud Jemen nenastoupí cestu stabilního dlouhotrvajícího rozvoje, nepodaří se mu zlepšit životní úroveň obyvatel.

Nízká životní úroveň zvyšuje riziko převratu, občanské války (Collier, 2009). V Jemenu stoupají mírně příjmy na obyvatele, ale jsou stále nízké a procento obyvatel pod hranicí chudoby roste. Chudoba a vlna demonstrací v severní Africe vedla v Jemenu ke svržení režimu 33 let vládnoucího prezidenta Sáliha. Porevoluční období je podle Colliera nejvhodnější dobou pro zavádění reforem. Snad nová jemenská vláda a nový prezident využijí příležitost a podaří se jim úspěšně zavést opatření na omezení vládní moci, snížení korupce a zvýšení efektivity státní správy. Bez silné a fungující vlády se stěží podaří zlepšit bezpečnostní situaci v zemi a zabezpečit všestranný rozvoj ekonomiky.

5. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké ekonomické faktory zapříčiňují nízkou úroveň ekonomického rozvoje Jemenské republiky.

Ekonomické faktory byly roztrženy do skupin na neoklasické (lidský a fyzický kapitál, technologický pokrok), přírodní (klima, přírodní zdroje), institucionální (právní, politické, sociální a ekonomické instituce, historický vývoj, kultura a náboženství) a ostatní, kam byly zařazeny mezinárodní migrace osob a mezinárodní obchod.

Hlavním důvodem slabého rozvoje Jemenské republiky nejsou, v porovnání s ostatním zeměmi Arabského poloostrova, nižší zásoby ropy a zemního plynu. Jelikož i kdyby příjmy z nerostných surovin byly vyšší, jejich správné a efektivní alokaci by bránily nedostatečně rozvinuté instituce regulující politickou moc, podporující podnikání a tvorbu bohatství.

Vedle nízkého objemu těžby ropy a zemního plynu jsou vedlejším faktorem, který brzdí rozvoj, nízká gramotnost a zaměstnanost obyvatel, převážně žen. Postavení žen ve společnosti je určováno náboženstvím a tradicí, která je silnější než zákon. Legislativa zaručuje ženám stejná práva jako mužům, ale rodinné tradice ne. Nízká ekonomická úroveň je také dána vysokým populačním růstem. 44 % obyvatel je mladší 15 let. Na snižování porodnosti a úmrtnosti dětí má pozitivní dopad právě vzdělání. Vzdělanost žen je ale nízká.

Nízká ekonomická úroveň a nízká úroveň rozvoje Jemenské republiky je zapříčiněna jak neoklasickými tak institucionálními faktory růstu. Rozvoji brání především špatná bezpečnostní situace v zemi a slabá vláda. Neustálé konflikty odrážejí zahraniční investory. Politická nestabilita brání rozvoji infrastruktury, průmyslových odvětví, zemědělství i služeb a vede k růstu podílů obyvatel pod hranicí chudoby. Na území Jemenu probíhají politické, náboženské a kmenové konflikty po staletí. V historii země se sice objevují období stability a růstu, ale tato období netrvají tak dlouho, aby umožnila dosáhnout dostatečně vysokých příjmů, které by uspokojily potřeby obyvatel a utlumily konflikty v zemi.

Dalším faktorem nízké úrovně rozvoje je slabá vláda. Země prošla v historii obdobím absolutistické monarchie, socialismu a nyní je, alespoň formálně, demokratickou prezidentskou republikou. Jemen je na Arabském poloostrově jedinou republikou a jedinou zemí s politickou pluralitou. Demokratické zřízení zde ale nefunguje dobře. Není zde zcela

rozvinut systém politických brzd, které by bránily korupci a klientelismu. Právní a soudní systém není dostatečně rozvinutý a nejsou uspokojivě chráněna vlastnická práva.

Vysoká míra chudoby a nespokojenost s režimem dnes již bývalého prezidenta Sáliha, který svou politickou moc založil právě na klientelismu a rodinných vazbách s představiteli významných kmenů, vedla v r. 2011 k revoluci a prezidentovu svržení.

Podle výzkumů je nejvhodnější doba na reformy právě po revoluci. Můžeme tedy doufat, že nová vláda a nový prezident budou úspěšně zavádět reformy regulující moc vlády, podporující snížení korupce a zvýšení efektivity státní správy. Úspěšně prováděná prorůstová hospodářská politika a silná a fungující vláda jsou předpokladem zlepšení bezpečnostní situace v zemi a rozvoje diferencované ekonomiky založené na soukromém sektoru.

Jemenská republika se kvůli klesajícím zásobám ropy snaží o diferenciaci ekonomiky. Země disponuje zdroji zemního plynu, má ložiska kovů a minerálů. Nachází se zde turisticky atraktivní historická města a přírodní krásy. Má dostatek mladé pracovní síly a z pohledu námořní obchodní dopravy leží na strategickém místě. Je zde tedy potenciál, který může rozvíjet. Další výzkum by se mohl zaměřit na možnosti rozvoje turistického ruchu v Jemenské republice.

Seznam použité literatury

Monografie

1. ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ et al., 2009. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 346 s. ISBN 978-80-245-1515_1.
2. COLLIER, Paul, 2009. *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Přel. Katarína Bendíková, Matěj Brabec. Praha: Vyšehrad, 224 s. ISBN 978-80-7429-010-7.
3. DEMJANČUKOVÁ, Dagmar, 2003. *Teorie a dějiny náboženství*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 172 s. ISBN 80-86473-43-0.
4. HELÍSEK, Mojmír, 2002. *Makroekonomie: základní kurs*. 2. přeprac. vyd. Slaný: Melandrium. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.
5. HEYWOOD, Andrew, 2008. *Politologie*. 3.vyd. Přel. Aleš Čeněk. Plzeň: Aleš Čeněk, 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.
6. JUREČKA, Václav a Ivana JÁNOŠÍKOVÁ et al., 2004. *Makroekonomie: Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava. 312 s. ISBN 80-248-0530-8.
7. KLIKOVÁ Christiana a Igor KOTLÁN et al., 2006. *Hospodářská politika: teorie a praxe*. 2. vyd. Ostrava: SOKRATES. 341 s. ISBN 80-86572-37-4.
8. KOTLÁN Igor et al., 2001. *Aplikovaná hospodářská politika*. Ostrava: SOKRATES. 97 s. ISBN 80-86572-01-3.
9. MLČOCH, Lubomír, 2005. *Institucionální ekonomie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 189 s. ISBN 80-246-1029-9.
10. NAFZIGER, E. Wayne, 2006. *Economic development*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 846 s. ISBN 0-521-82966-6.
11. SOJKA, Milan, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 541 s. ISBN 978-80-87109-21-2.
12. TICHÁ, Michaela, 2011. *Ekonomický rozvoj A*. [přednáška]. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 20. 4. 2011.

13. TRUKSOVÁ, Dana, 2007. Jemenská republika 1990 – 2006; *Na cestě k demokracii nebo zpátky k autoritarismu?* Zbýšov, 2007. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
14. VARADZIN, František et al., 2004. *Ekonomický rozvoj a růst*. Praha: Professional Publishing, 329 s. ISBN 80-86419-61-4.
15. VOIGT, Stefan, 2008. *Institucionální ekonomie*. Přel. Jans Čamrová. Praha: Alfa Nakladatelství, 236 s. ISBN 978-80-87197-13-4.
16. VYMĚTAL, Petr a Milan ŽÁK, 2005. Instituce a výkonnost. *Politická ekonomie*. roč. 53, č. 4, s. 545 – 566. ISSN 0032-3233.

Elektronické zdroje

1. AL-BATULY, Abdulmajeed, Mohamed AL-HAWRI, Martin CICOWIEZ, Hans LOFGREN a Mohammad POURNIK, 2012. *Achieving the MDGs in Yemen: An Assessment* [online]. WB, březen 2012 [22. 4. 2012]. Dostupné z: wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2012/03/26/000158349_20120326090309/Rendered/PDF/WPS6013.pdf.
2. BEDNAŘÍK, Radek a Lenka FILIPOVÁ, 2009. *The Role of Religion and Political Regime for Human Capital and Economic Development* [online]. Munich Personal RePEc Archive, 8. April 2009 [21. 11. 2011]. Dostupné z: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/14556/>.
3. BURROWES, Robert a Manfred W. WENNER, 2012. *Yemen* [online]. Encyclopedia Britannica, 27. 2. 2012 [16. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/652831/Yemen>.
4. CIA, 2012a. *Download the World Factbook* [online databáze]. CIA [29. 3. 2012]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/download/>.
5. CIA, 2012b. *The World Factbook: Bahrain*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html>.

6. CIA, 2012c. *The World Factbok: Kuwait*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012].
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html>.
7. CIA, 2012d. *The World Factbok: Oman*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012].
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html>.
8. CIA, 2012e. *The World Factbok: Qatar*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012].
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>.
9. CIA, 2012f. *The World Factbok: Saudi Arabia*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012].
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>.
10. CIA, 2012g. *The World Factbok: United Arab Emirates*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>.
11. CIA, 2012h. *The World Factbok: Yemen*. [online]. CIA, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012].
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html>.
12. CZECHTRADE, 2010. *Souhrnná teritoriální informace Jemen*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 1. 10. 2010 [8. 10. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/jemen/1001373/>.
13. CZECHTRADE, 2011a. *Jihoafrická republika: Ekonomická charakteristika země*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade [12. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/jihoafricka-republika-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001053/>.
14. CZECHTRADE, 2011b. *Souhrnná teritoriální informace Bahrajn*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 1. 10. 2011 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/bahrajn/1001412/>.
15. CZECHTRADE, 2011c. *Souhrnná teritoriální informace Jemen*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 28. 12. 2011 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/jemen/1001373/>.

16. CZECHTRADE, 2011d. *Souhrnná teritoriální informace Omán*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 1. 10. 2011 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/oman/1001476/>.
17. CZECHTRADE, 2011e. *Souhrnná teritoriální informace Saúdská Arábie*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 1. 10. 2011 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/saudska-arabie/1001052/>.
18. CZECHTRADE, 2011f. *Souhrnná teritoriální informace Spojené arabské emiráty*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 28. 11. 2011 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/spojene-arabske-emiraty/1001482/>.
19. CZECHTRADE, 2012a. *Souhrnná teritoriální informace Katar*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/katar/1001441/>.
20. CZECHTRADE, 2012b. *Souhrnná teritoriální informace Kuvájt*. BusinessInfo.cz [online]. CzechTrade, 27. 2. 2012 [9. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kuvajt/1001376/>.
21. ČT24 a ČTK, 2011. *Sálíh konečně podepsal předání moci* [online]. Česká televize, 23. 11. 2011 [9. 3. 2012]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/154302-salih-konecne-podepsal-predani-moci/>.
22. ČTK, 2011a. *Arabské jaro smetlo tři hlavy států, přes 30.000 mrtvých* [online]. ČTK, 21. 10. 2011 [13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/-arabske-jaro-smetlo-tri-hlavy-statuu-pres-30-000-mrtvych/703710>.
23. ČTK, 2011b. *Potvrzeno, první volby arabského jara ovládli v Tunisku islamisté* [online]. ČTK, 28. 10. 2011 [13. 4. 2012]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/potvrzeno-prvni-volby-arabskeho-jara-ovladli-v-tunisku-islamiste-10c-/zahranicni.aspx?c=A111028_092614_zahranicni_jan.
24. ČTK, 2011c. *Sálíh přijel do Rijádu podepsat dohodu o předání moci* [online]. ČTK, 23. 11. 2011 [13. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/salih-prijel-do-rijadu-podepsat-dohodu-o-predani-moci/718710&id_seznam=71.
25. ČTK, 2012a. *Libye si připomíná rok od protestů, v zemi stále vládne chaos* [online]. ČTK, 17. 2. 2012 [13. 4. 2012]. Dostupné z:

http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/libye-si-pripomina-rok-od-protestu-v-zemi-stale-vladne-chaos/756460&id_seznam=76.

26. ČTK, 2012b. *Islamisté v Egyptě narazili, vládnoucí armáda pohrozila zákrokem* [online]. ČTK, 27. 3. 2012 [13. 4. 2012]. Dostupné z:
http://www.ceskenoviny.cz/svet/blizky_vychod/zpravy/islamiste-v-egypte-narazili-vladnouci-armada-pohrozila-zakrokem/774212.
27. ČTK a Petr JEMELKA, 2012. *Revoluce Jemen vyhladověla, polovina dětí nemá co jíst* [online] Aktuálně.cz, 17. 2. 2012 [24. 2. 2012]. Dostupné z:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=729930>.
28. ČTK a REUTERS, 2011a. *Jemenská opozice odmítla vládu národní jednoty* [online] Aktuálně.cz, 28. 2. 2011 [12. 10. 2011]. Dostupné z:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=692468>.
29. ČTK a REUTERS, 2011b. *Prezident Sálíh se po atentátu vrátil do Jemenu* [online] Aktuálně.cz, 23. 9. 2011 [12. 10. 2011]. Dostupné z:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=715199>.
30. DRESCH, Paul, 2000. *A History of Modern Yemen* [online]. Cambridge University Press [16. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/00029266.pdf>.
31. Embassy of The Republic of Yemen, 2011. *Tourism in Yemen* [online] Embassy of The Republic of Yemen Tokyo, Japan, 6. 4. 2011 [24. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://www.yemen.jp/tourism.html>.
32. FINGERLAND, Jan, 2012. *Jemen – viceprezident zvítězil, ať žije prezident* [online]. Český rozhlas, 21. 2. 2012 [13. 4. 2012]. Dostupné z:
http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/1022184.
33. IMF, 2011. *World Economic Outlook Database* [online databáze]. IMF, září 2011. [29. 3. 2012]. Dostupné z:
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>.

34. INDEX MUNDI, 2012. *Crude Oil (petroleum), Price index Monthly Price - Index Number* [online databáze]. Index Mundi [29. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=petroleum-price-index&months=360>.
35. KAUFMANN, Daniel, Aart KRAAY a Massimo MASTRUZZI, 2010. *The Worldwide Governance Indicators: Metodology and Analytical Issues* [online]. World Bank [21. 3. 2012]. Dostupné z: http://info.worldbank.org/governance/wgi/mc_countries.asp
36. KAUFMANN, Daniel, Aart KRAAY a Massimo MASTRUZZI, 2009. *Governance Matters 2009: Learning From Over a Decade of the Worldwide Governance Indicators* [online]. World Bank, 29. 6. 2009 [13. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.brookings.edu/opinions/2009/0629_governance_indicators_kaufmann.aspx.
37. MADDISON, Angus, 2008. *Historical Statistics for the World Economy: 1-2008 AD* [online]. University of Groningen [2. 2. 2010]. Dostupné z: http://www.ggdc.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_09-2008.xls.
38. NOVÁK, Martin, 2011. *Jemenci slaví, po Tunisanech a Egyptanech svrhli režim* [online]. Aktuálně.cz, 6. 6. 2011 [12. 10. 2011]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=702894>.
39. OSN, 2012a. *Millenium Development Goals Indicators: The official United Nations site for the MDG Indicators* [online databáze]. OSN [21. 4. 2012]. Dostupné z: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx>.
40. OSN, 2012b. *World Economics Situation Prospects 2012* [online]. OSN [1. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_ldcs_handbook.shtml.
41. PROKEŠ, Jan, 2012. *Jemenci jdou k prezidentským volbám s jediným kandidátem* [online]. Český rozhlas, 21. 2. 2012 [15. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/1021320.
42. SCHMITZ, Charles, 2012. *Crisis in the Yemeni Economy: A Troubled Transition to Post-Hydrocarbon Growth* [online]. The Middle East Institute, 13. 1. 2012 [21. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.mei.edu/content/crisis-yemeni-economy-troubled-transition-post-hydrocarbon-growth>.

43. SLEZÁ, Milan, Lubica BERGMANOVÁ a Martina MAŇASOVÁ, 2011. *V Saná už třetím dnem pokračují protesty proti vládě prezidenta Sáliha* [online]. Český rozhlas, 20. 9. 2011 [13. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/950597.
44. STIGLITZ, Joseph E., 2004. *Znovu na téma prokletí přírodních zdrojů* [online]. Přel. David Dudač. Project Syndicate, 6. 8. 2004 [30. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz48/Czech>.
45. STRAKOVÁ, Nad'a, 2009. *Ženy v Jemenu mají demokracii. Ale jen na papíře* [online]. Aktuálně.cz, 29. 11. 2009 [12. 10. 2011]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=654227>.
46. TURKOVÁ, Zdenka, 2012. *Sebevražedný atentátník zabil v den nástupu nového prezidenta v Jemenu 26 lidí* [online]. Český rozhlas, 25. 2. 2012 [13. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/1023667.
47. UNDP, 2010. *Human Development Report 2010: The Real Welth of Nations : Pathways to Human Development* [online]. UNDP, 2010 [14. 2. 2011]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/en>.
48. UNDP, 2011a. *Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All* [online]. UNDP [25. 2. 2012]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf.
49. UNDP, 2011b. *International Human Development Indicators* [online databáze]. UNDP, 15. 5. 2011. [30. 3. 2012]. Dostupné z: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/default.html>.
50. UNDP, 2011c. *The Human Poverty Index* [online]. UNDP [25. 2. 2012]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>.
51. UNDP, 2012. *Multidimensional Poverty Index (MPI)* [online]. UNDP [25. 2. 2012]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/mpi/>.
52. UNITED STATES ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION, 2012. *International Energy Statistics* [online databáze]. UNITED STATES ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION [31. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=4>

53. WORLD BANK, 2002. *Economic Growth in the Republic of Yemen: Sources, Constraints, and Potentials*. Washington, D. C.: WB, 124 s. ISBN 0-8213-5210-5.
54. WORLD BANK, 2011a. *The Worldwide Governance Indicators* [online]. World Bank [13. 3. 2012]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/resources.htm>.
55. WORLD BANK, 2011b. *The Worldwide Governance Indicators, 2011 Update* [online]. World Bank [13. 3. 2012]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
56. WORLD BANK, 2012. *Data:Indicators* [online databáze]. WB [27. 3. 2012]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator>.
57. ZBÍRAL, David, 2008. *Náboženství předislámské Arábie* [online]. 18. 8. 2008 [17. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm>.

Seznam zkratek

AP	Arabský poloostrov
bbl.	barel
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i>
CPI	Index spotřebitelských cen (<i>Consumer Price Index</i>)
ČTK	Česká tisková agentura
GCC	<i>Gulf Cooperation Council</i>
HDI	Index lidského rozvoje (<i>Human Development Index</i>)
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
HNP	Hrubý národní produkt
HPI	Index lidské chudoby (<i>Human Poverty Index</i>)
IMF	Mezinárodní měnový fond (<i>International Monetary Fund</i>)
NATO	Severoatlantická aliance (<i>North Atlantic Treaty Organisation</i>)
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OSN	Organizace spojených národů
PPP	Parita kupní síly (<i>Purchasing Power Parity</i>)
SAE	Spojené arabské emiráty
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i>
USA	Spojené státy americké (<i>United States of America</i>)
WB	Světová banka (<i>World Bank</i>)
WGI	<i>The Worldwide Governance Indicators</i>

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....

Veronika Šobánková

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Demografické a ekonomické charakteristiky zemí Arabského poloostrova
- Příloha č. 2 Očekávaná délka života při narození
- Příloha č. 3 Kojenecká úmrtnost
- Příloha č. 4 Hrubá míra porodnosti
- Příloha č. 5 Počet obyvatel
- Příloha č. 6 Populační růst
- Příloha č. 7 Hrubý domácí produkt v PPP
- Příloha č. 8 HDP na obyvatele v PPP
- Příloha č. 9 Růst HDP
- Příloha č. 10 Vývoj ceny ropy v letech 1982 - 2012
- Příloha č. 11 Produkce a export ropy a zemního plynu a jejich podíl na HDP
- Příloha č. 12 Index lidského rozvoje a jeho složky
- Příloha č. 13 Kvalita demokracie – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 14 Politická stability – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 15 Efektivita vlády – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 16 Regulační zatížení – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 17 Kvalita právního řádu – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 18 Kontrola korupce – percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)
- Příloha č. 19 Míra gramotnosti v Jemenu v letech 1994, 2004, 2009 v porovnání s průměrem ostatních zemí Arabského poloostrova
- Příloha č. 20 Zápis do škol v Jemenu v letech 2000 a 2010 v porovnání s průměrem ostatních zemí Arabského poloostrova

Přílohy

Příloha č. 1 Demografické a ekonomické charakteristiky zemí Arabského poloostrova

Země	Rozloha	Počet obyvatel	Hustota zalidnění ¹	Věková struktura			Kojenecká úmrtnost	Populační růst	Úhrnná plodnost
	km ²	v mil.	obyv./km ²	0 - 14	15 - 64	nad 64	‰	%	‰
Bahrajn	760	1,262	1660,31	20,0	78,0	2,0	8,7	7,59	2,6
Kuvajt	17 820	2,737	153,58	27,0	71,0	3,0	9,6	3,36	2,3
Omán	309 500	2,782	8,99	27,0	70,0	3,0	7,8	2,56	2,4
Katar	11 590	1,759	151,75	13,5	85,5	1,0	6,7	9,60	2,3
S. Arábie	2 149 690	27,448	12,77	30,0	67	3,0	15	2,36	2,9
SAE	83 600	7,512	89,85	17,0	82,5	0,5	6,1	7,93	1,8
Jemen	527 970	24,053	45,56	44,0	53,0	3,0	57,3	3,05	5,3

Zdroj: World Bank, 2012 (data z r. 2010), vlastní zpracování

Pozn.: ¹) World Bank, 2012, vlastní výpočet

Země	Čistá migrace ¹	Ekonomicky aktivní obyv. ²	HDP v PPP ³	HDP/obyv. v PPP ³	PTR HDP ³	Podíl sektorů na tvorbě HDP ³		
	‰	%	mld. \$	\$	%	průmysl	služby	zemědělství
Bahrajn	14,74	42,0	23,356	27 661	5,6	64,0	36,0	0,4
Kuvajt	0	58,0	118,559	37 346	5,9	52,0	47,0	0,3
Omán	-0,47	39,2	59,888	21 684	4,4	51,3	47,2	1,5
Katar	40,62	77,0	93,226	74 462	14,2	79,0	21,0	0,1
Saud. Arábie	-0,64	30,0	525,481	21 159	3,8	67,6	30,4	2,1
SAE	16,82	59,0	203,733	45 922	5,7	59,4	40,0	0,7
Jemen	0	28,3	51,480	2 324	3,7	41,6	50,1	8,3

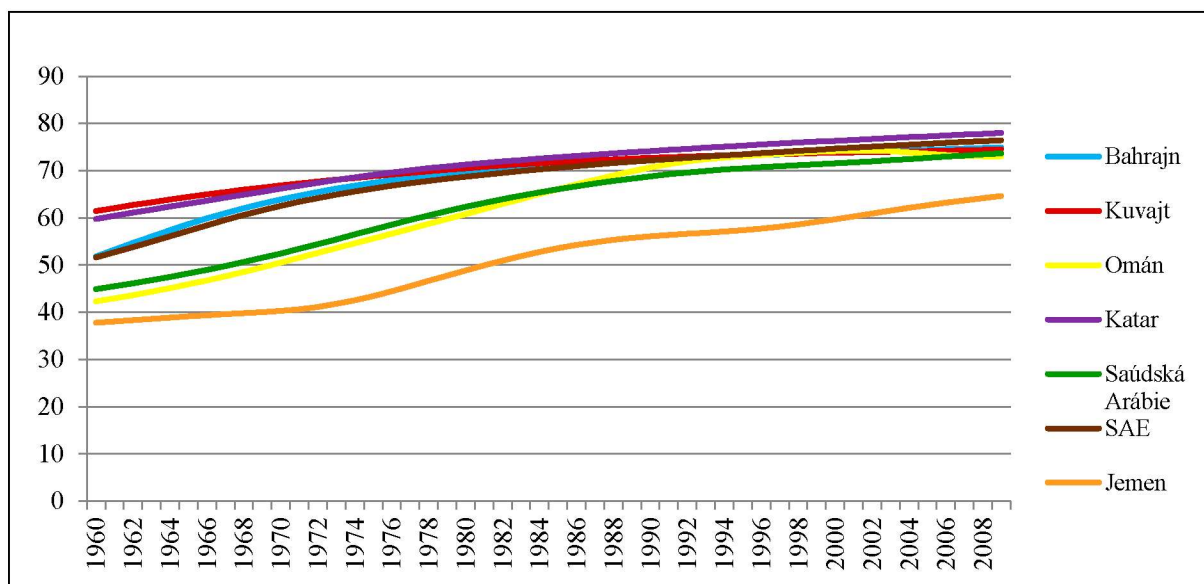
Zdroj: ¹) CIA, 2012a (data z r. 2011); ²) CzechTrade, 2011; CzechTrade, 2012 (data z r. 2011 a 2012);

³) IMF, 2011 (data z r. 2010), vlastní zpracování

Pozn.: HDP, HDP/obyv. a průměrné tempo růstu HDP jsou průměrné hodnoty za období 2002–2011.

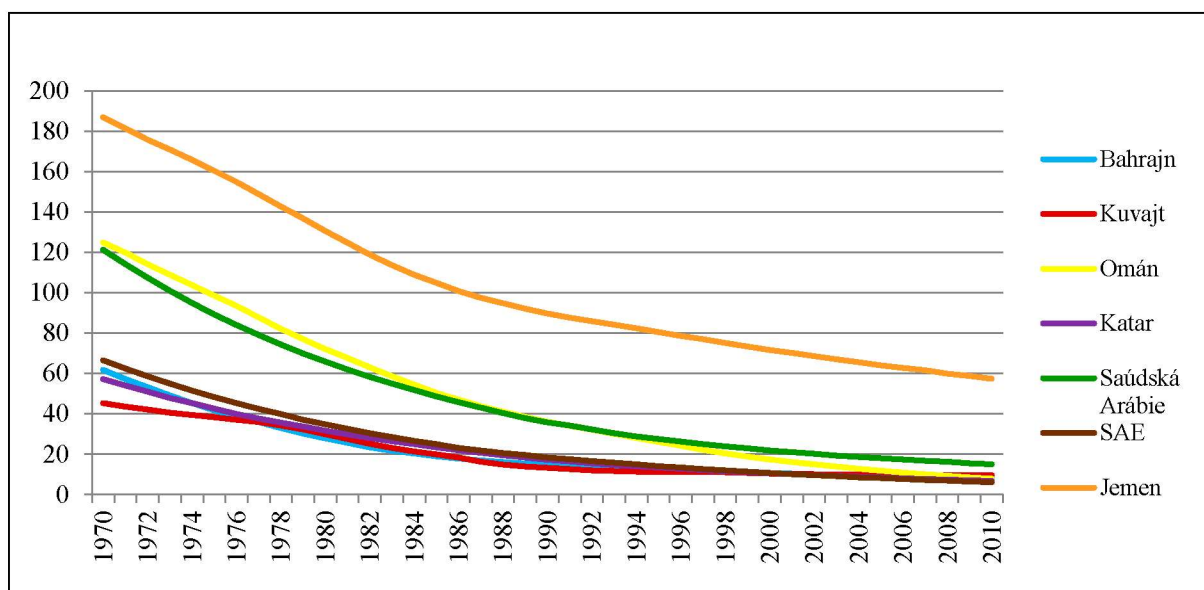
Čistá migrace představuje rozdíl mezi imigranty a emigranty během jednoho roku na 1000 obyvatel.

Příloha č. 2 Očekávaná délka života při narození

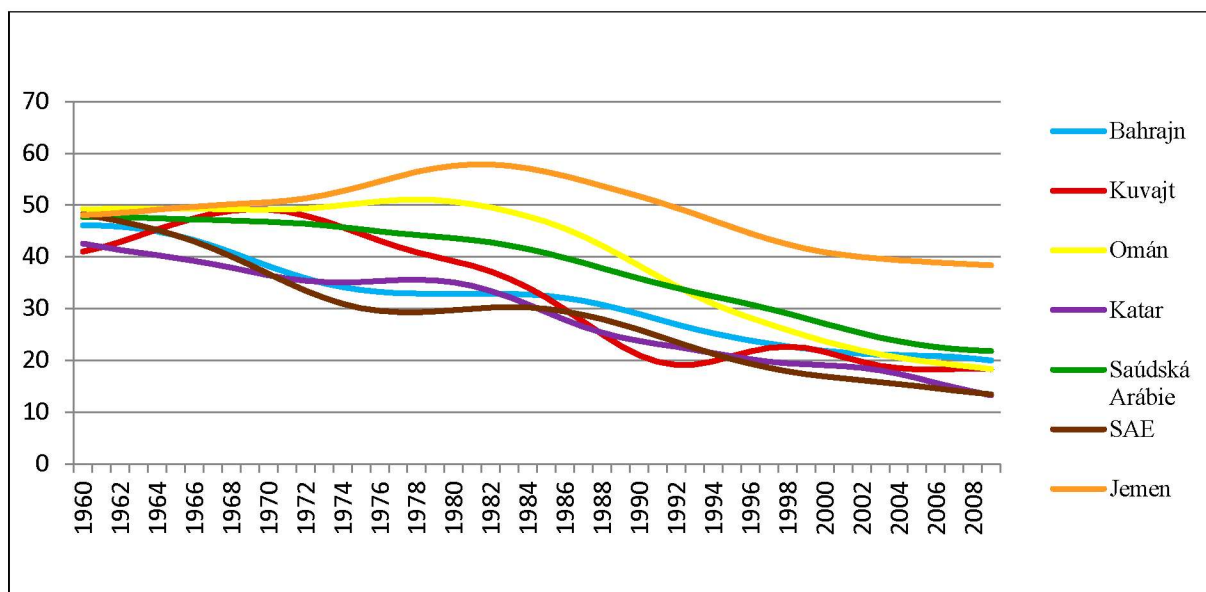
Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Příloha č. 3 Kojenecká úmrtnost (na 1000 živě narozených)

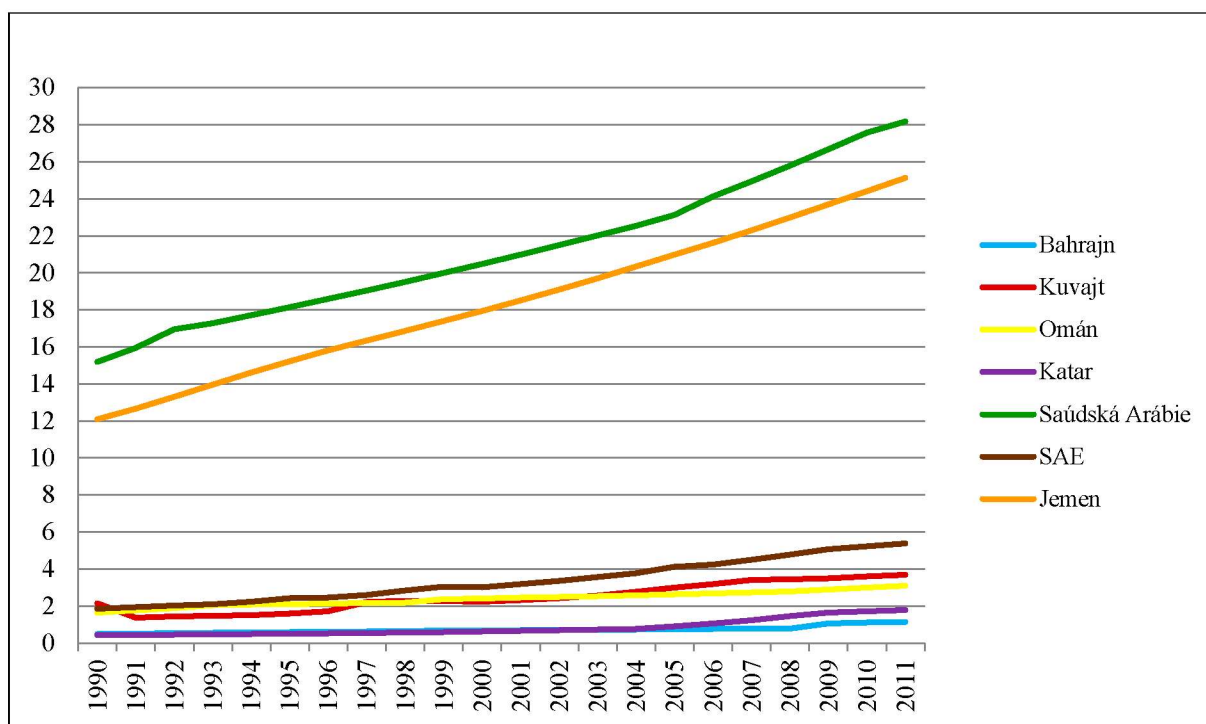
Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Příloha č. 4 Hrubá míra porodnosti (na 1000 obyvatel)

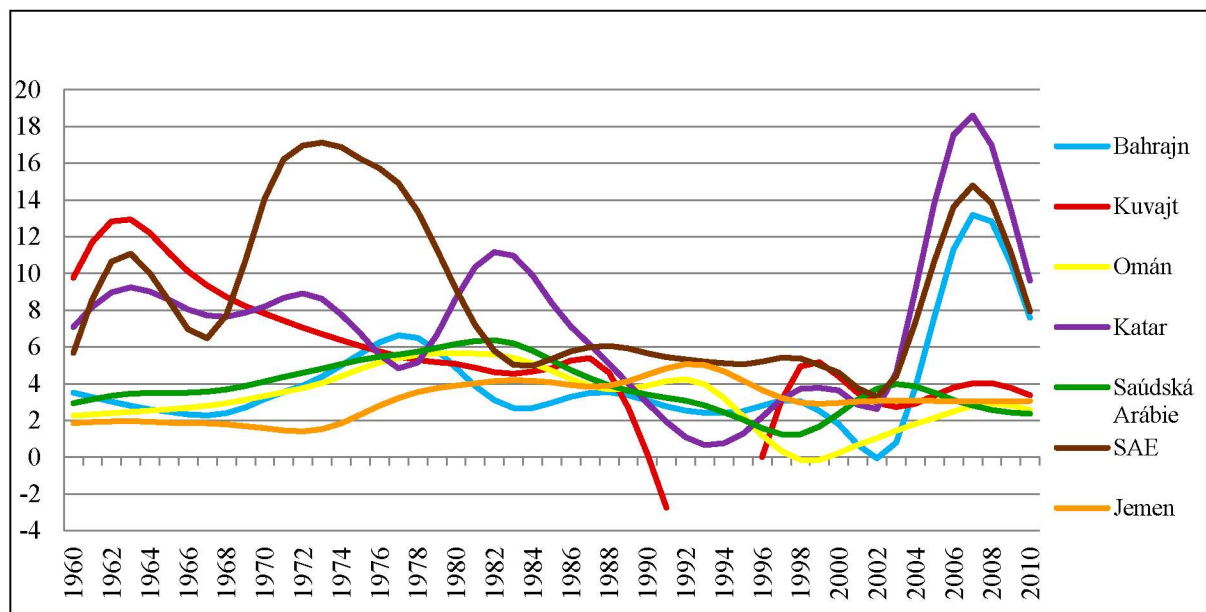
Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Příloha č. 5 Počet obyvatel (v milionech)

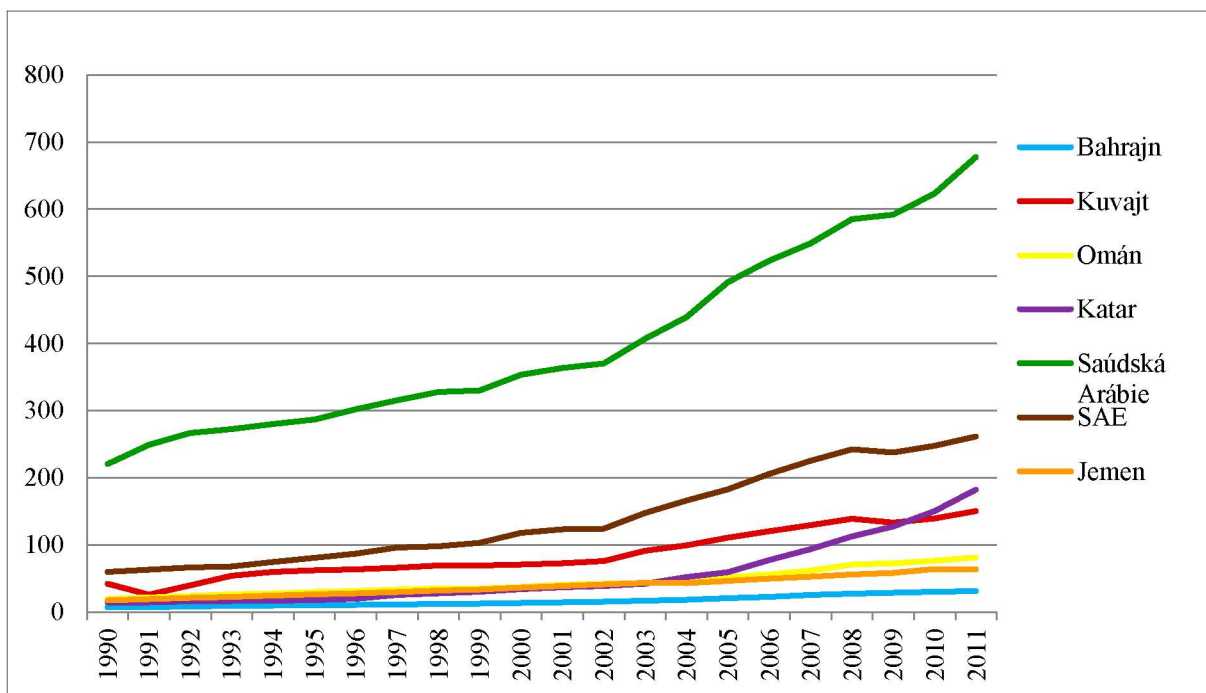
Zdroj: IMF, 2011, vlastní zpracování

Příloha č. 6 Populační růst (v %)

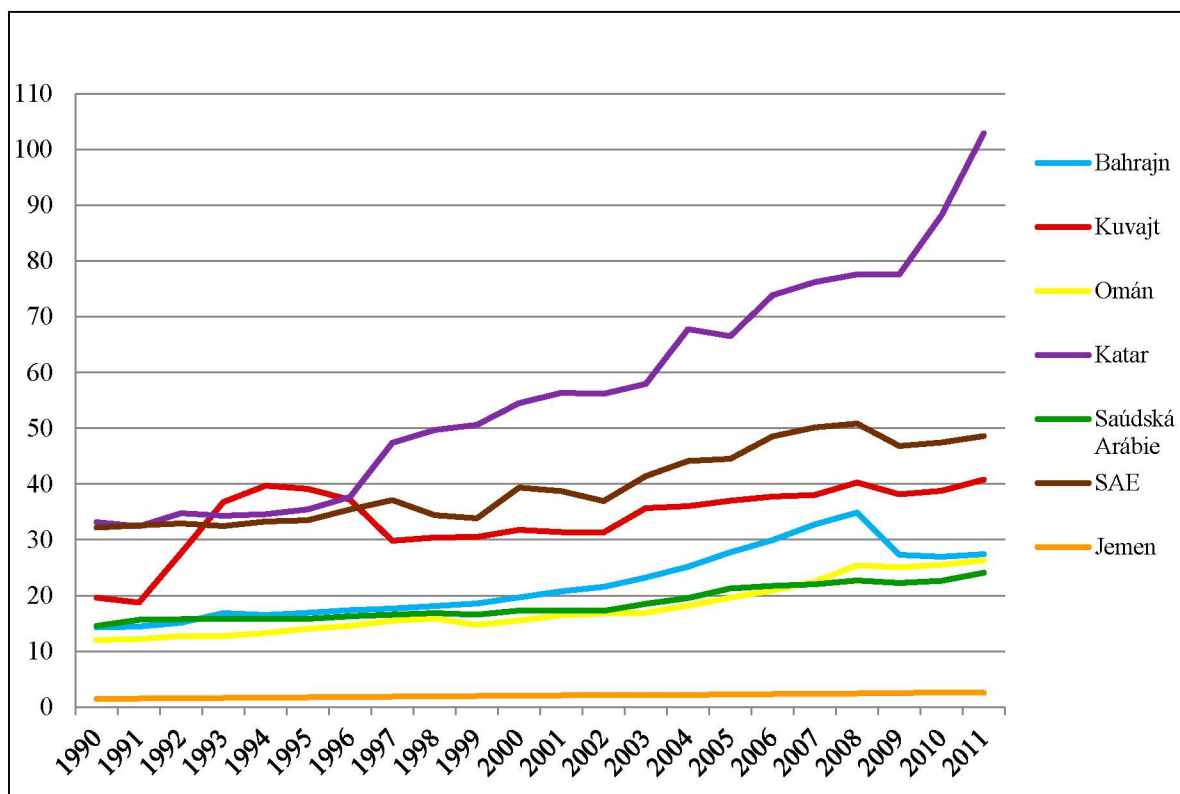
Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Příloha č. 7 Hrubý domácí produkt v PPP (v miliardách)

Zdroj: IMF, 2011, vlastní zpracování

Příloha č. 8 HDP na obyvatele v PPP (v tisících dolarech)

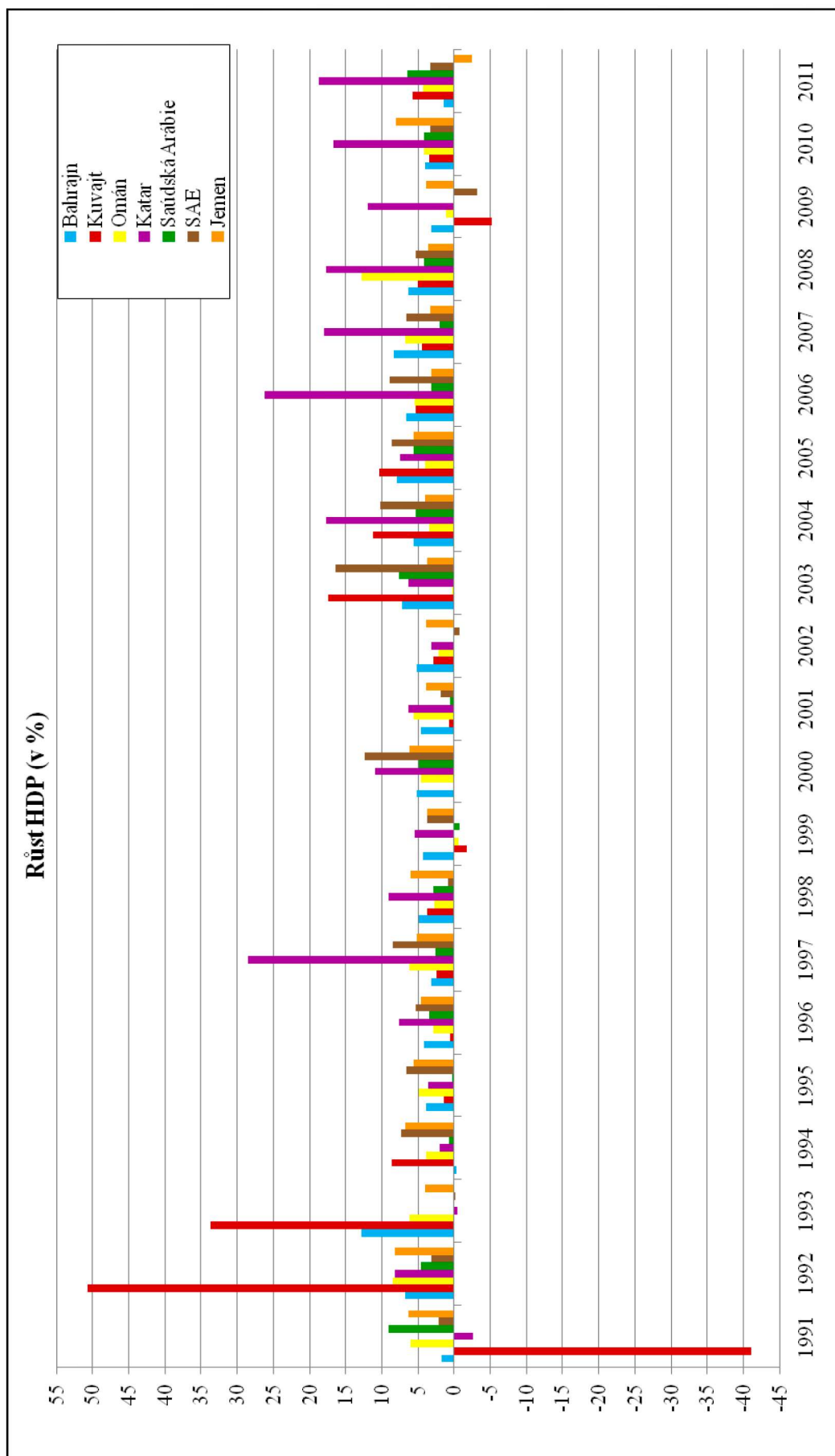
Zdroj: IMF, 2011, vlastní zpracování

Příloha č. 9 Růst HDP (v %)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bahrajn	1,7	6,7	12,9	-0,3	3,9	4,1	3,1	4,8	4,3	5,2
Kuvajt	-41,0	50,7	33,8	8,6	1,4	0,6	2,5	3,7	-1,8	0,1
Omán	6,0	8,5	6,1	3,8	4,8	2,9	6,2	2,7	-0,6	4,6
Katar	-2,6	8,2	-0,5	2,0	3,6	7,6	28,4	9,0	5,5	10,9
Saúdská Arábie	9,1	4,6	0,0	0,7	0,2	3,4	2,6	2,8	-0,7	4,9
SAE	2,1	3,1	0,0	7,4	6,6	5,3	8,6	0,8	3,8	12,3
Jemen	6,3	8,2	4,0	6,7	5,7	4,6	5,2	6,0	3,8	6,2

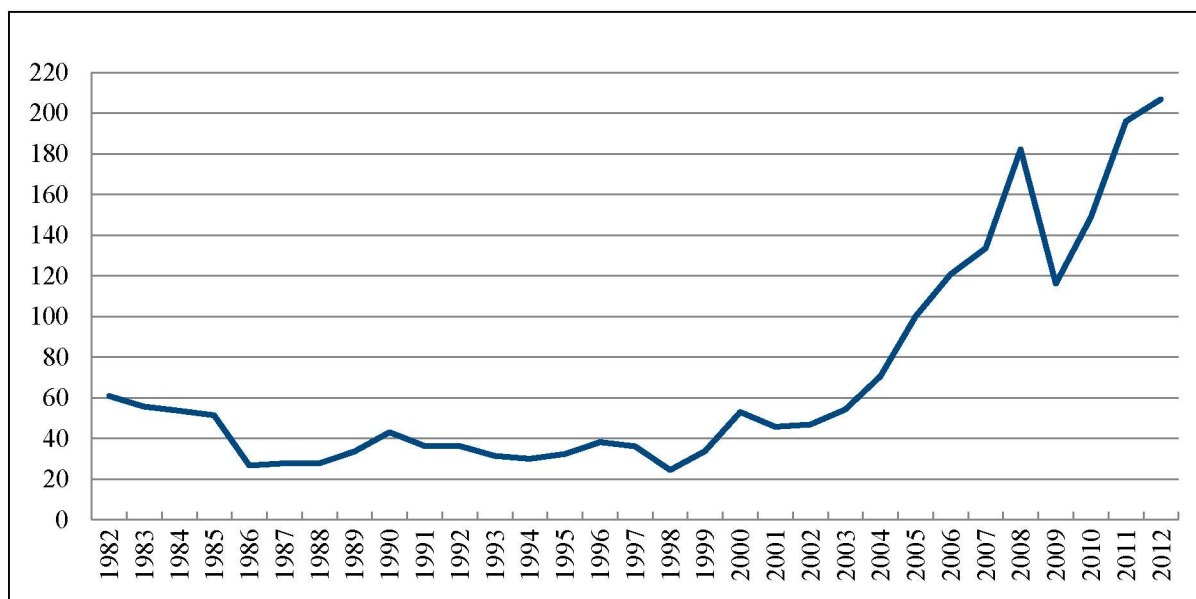
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bahrajn	4,6	5,2	7,2	5,6	7,9	6,7	8,4	6,3	3,1	4,1	1,5
Kuvajt	0,7	2,8	17,4	11,2	10,4	5,3	4,5	5,0	-5,2	3,4	5,7
Omán	5,6	2,1	0,3	3,4	4,0	5,5	6,7	12,9	1,1	4,1	4,4
Katar	6,3	3,2	6,3	17,7	7,5	26,2	18,0	17,7	12,0	16,6	18,7
Saúdská Arábie	0,5	0,1	7,7	5,3	5,6	3,2	2,0	4,2	0,1	4,1	6,5
SAE	1,8	-0,7	16,4	10,1	8,6	8,8	6,6	5,3	-3,2	3,2	3,3
Jemen	3,8	3,9	3,7	4,0	5,6	3,2	3,3	3,6	3,9	8,0	-2,5

Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Příloha č. 10 Vývoj ceny ropy v letech 1982 – 2012 (v dolarech za barel)

Zdroj: IMF (převzato z: Index Mundi, 2012), vlastní zpracování

Pozn.: Měsíční průměr cen surové ropy Dated Brent, West Texas Intermediate a Dubai Fateh.

Příloha č. 11 Produkce a export ropy a zemního plynu a jejich podíl na HDP

	Těžba a zpracování ropy a zemního plynu	Ropa ¹			Zemní plyn		
		produkce	export	čistý export	produkce	export	čistý export
	% HDP	mil. bbl/den	mil. bbl/den	mil. bbl/den	mld. m ³	mld. m ³	mld. m ³
Bahrajn	25	0,048	0,238	-200,762	12,640	0	0
Kuvajt	:	2,494	2,349	2,349	12,700	0	-890,000
Omán	47	0,816	0,593	-27,377	24,000	10,890	9,390
Katar	52	1,213	0,753	-3,355	76,980	56,780	56,780
Saúdská Arábie	46	9,764	8,728	-74,422	77,099	0	0
SAE	35	2,798	2,700	-232,600	50,240	7,567	-9,683
Jemen	25	0,288	0,274	-64,336	0,520	0,454	0,454

Zdroj: CIA, 2012a; CzechTrade, 2011; CzechTrade, 2012, vlastní zpracování

Pozn.: ¹) Zahnuje surovou ropu i ropné produkty.

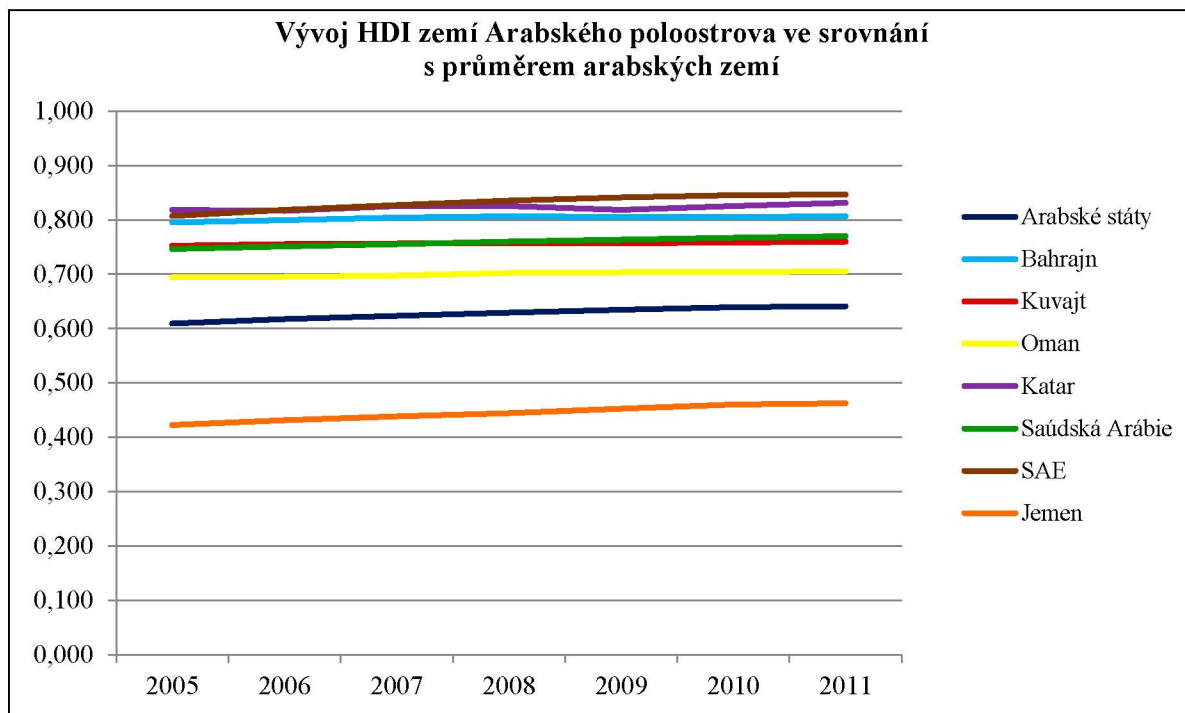
Produkce a export ropy a zemního plynu v přepočtu na obyvatele

	Ropa ¹			Zemní plyn		
	produkce	export	čistý export	produkce	export	čistý export
	mil. bbl/den	mil. bbl/den	mil. bbl/den	mil. m ³	mil. m ³	mil. m ³
Bahrajn	0,038	0,189	-159,082	10015,848	0	0
Kuvajt	0,911	0,858	0,858	4640,117	0	-325174
Omán	0,293	0,213	-9,841	8626,887	3914	3375
Katar	0,690	0,428	-1,907	43763,502	32280	32280
Saúdská Arábie	0,356	0,318	-2,711	2808,911	0	0
SAE	0,372	0,359	-30,964	6687,966	1007	-1289
Jemen	0,012	0,011	-2,675	21,619	19	19

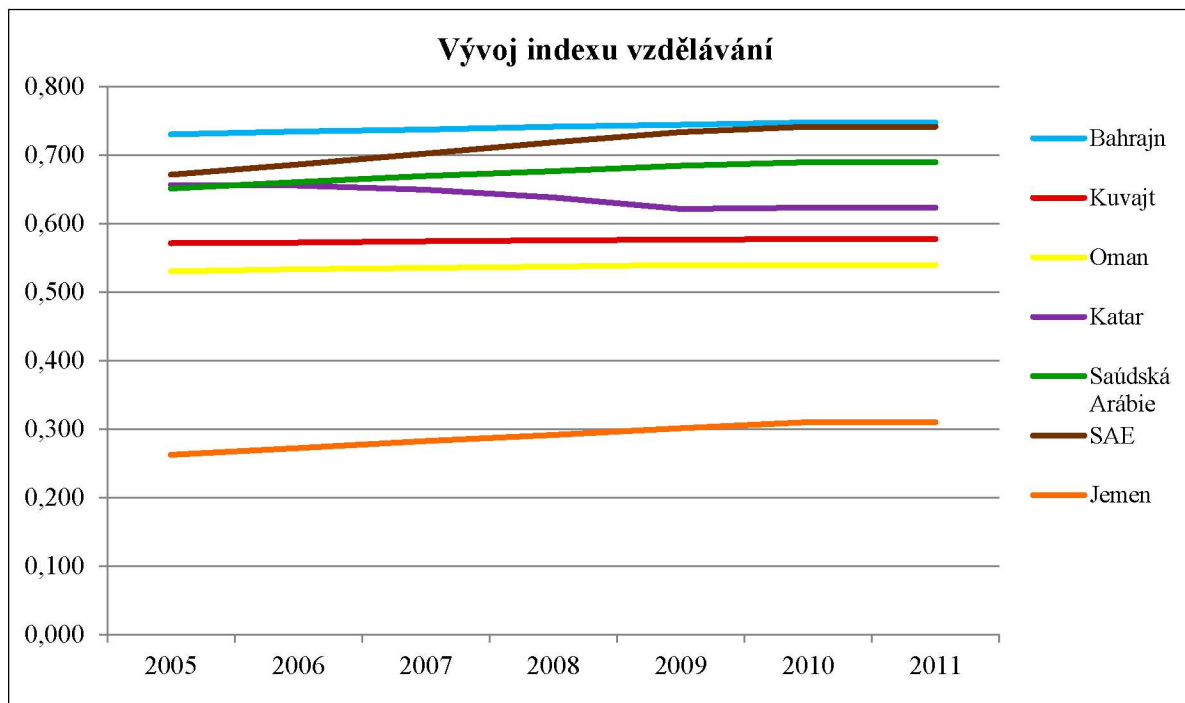
Zdroj: CIA, 2012a; CzechTrade, 2011; CzechTrade, 2012; World Bank, 2012, vlastní zpracování

Pozn.: ¹) Zahnuje surovou ropu i ropné produkty.

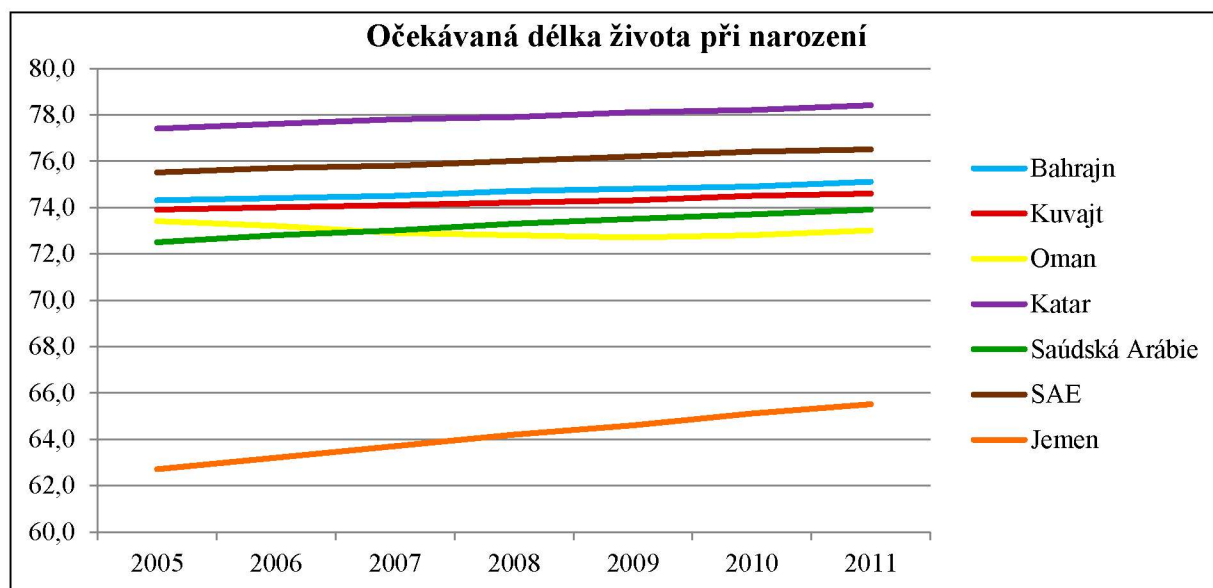
Příloha č. 12 Index lidského rozvoje a jeho složky

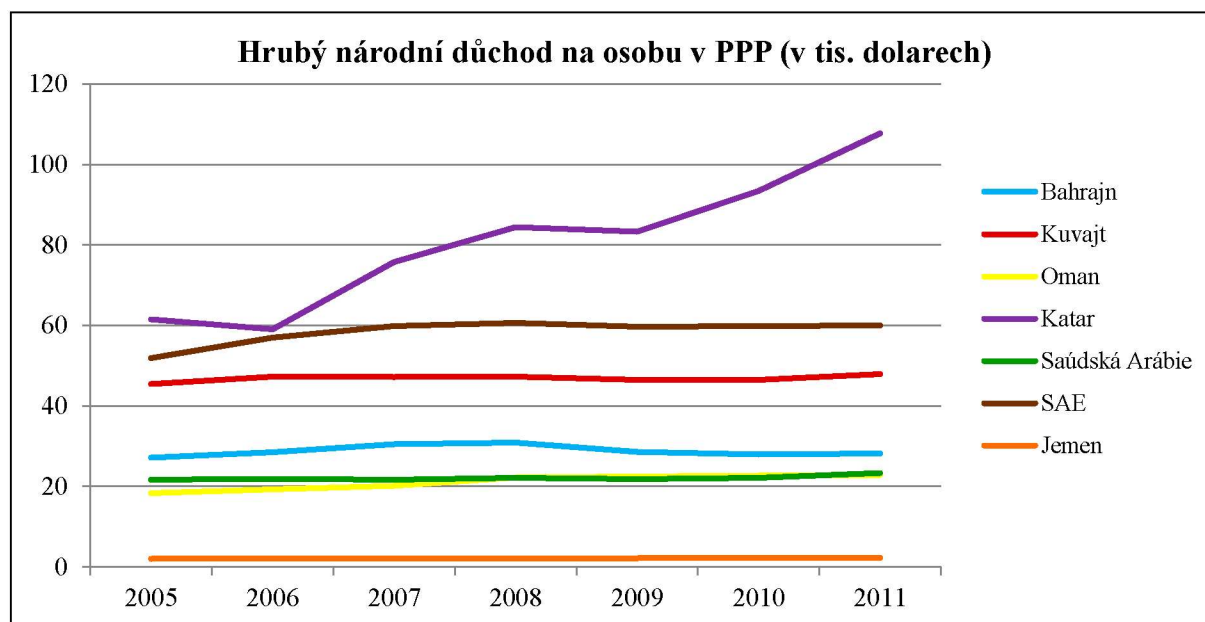
Zdroj: UNDP, 2011b, vlastní zpracování

Zdroj: UNDP, 2011b, vlastní zpracování

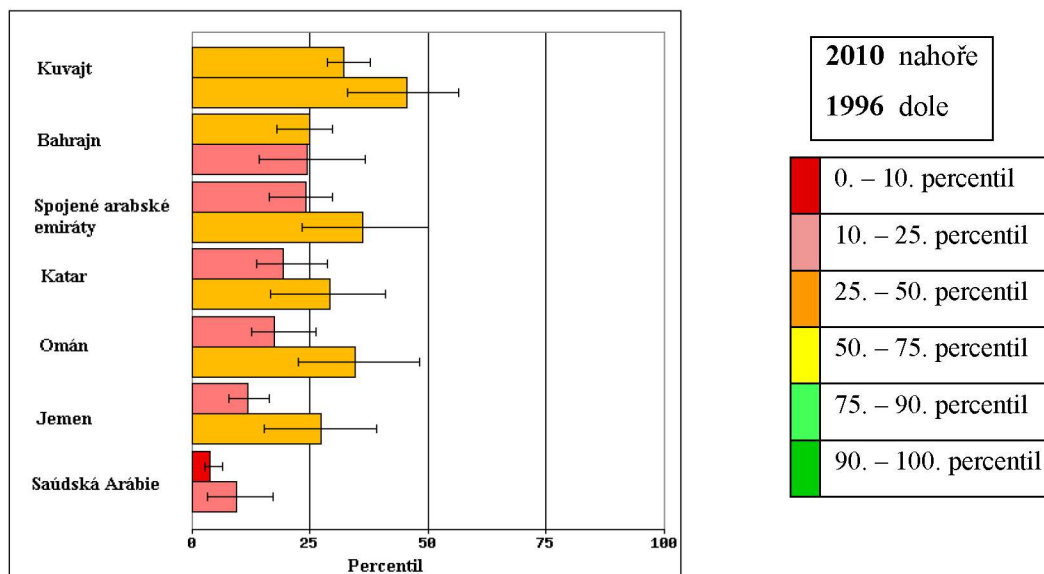

Zdroj: UNDP, 2011b, vlastní zpracování

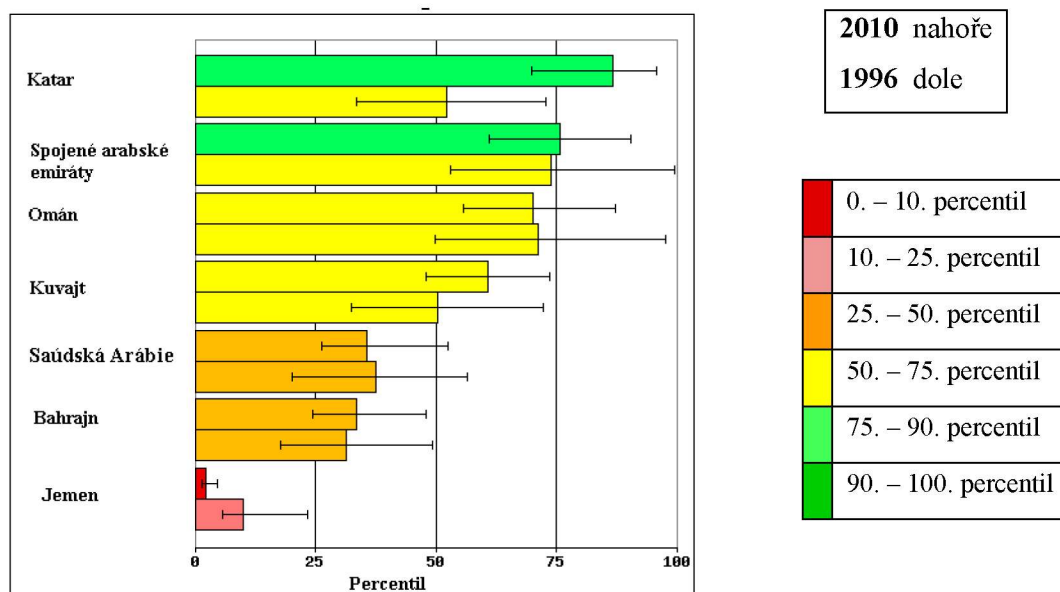
Zdroj: UNDP, 2011b, vlastní zpracování

Příloha č. 13 Kvalita demokracie - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

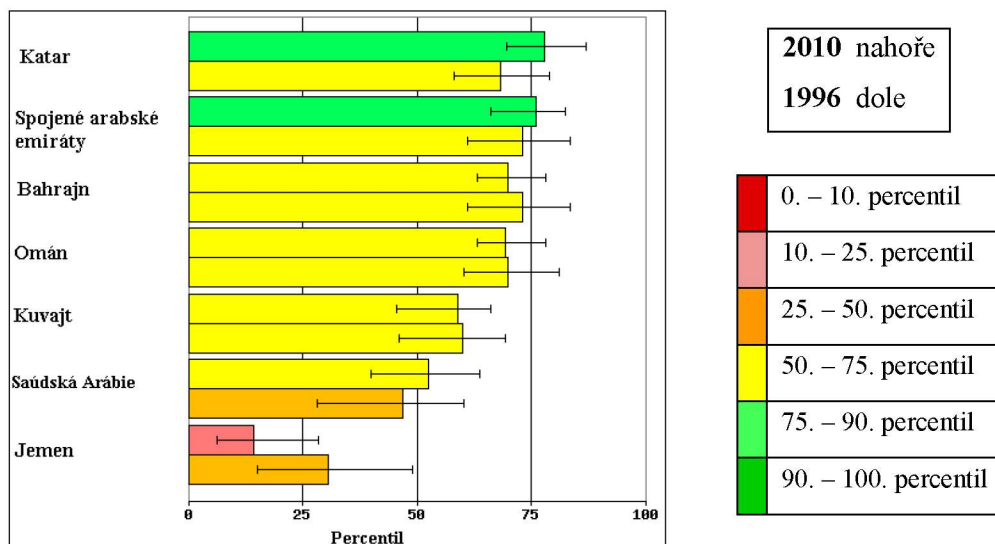
Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 14 Politická stabilita - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

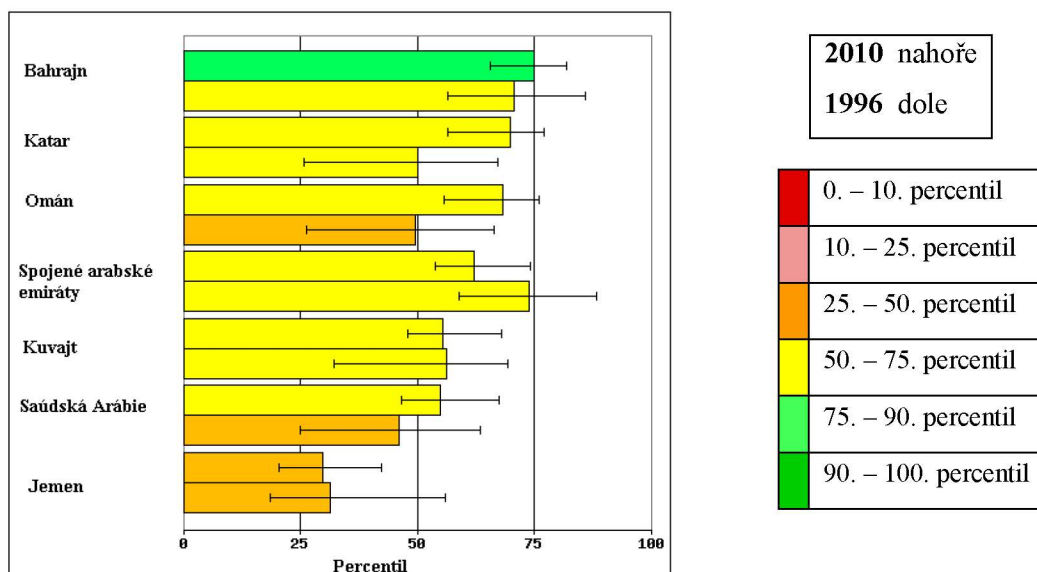
Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 15 Efektivita vlády - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

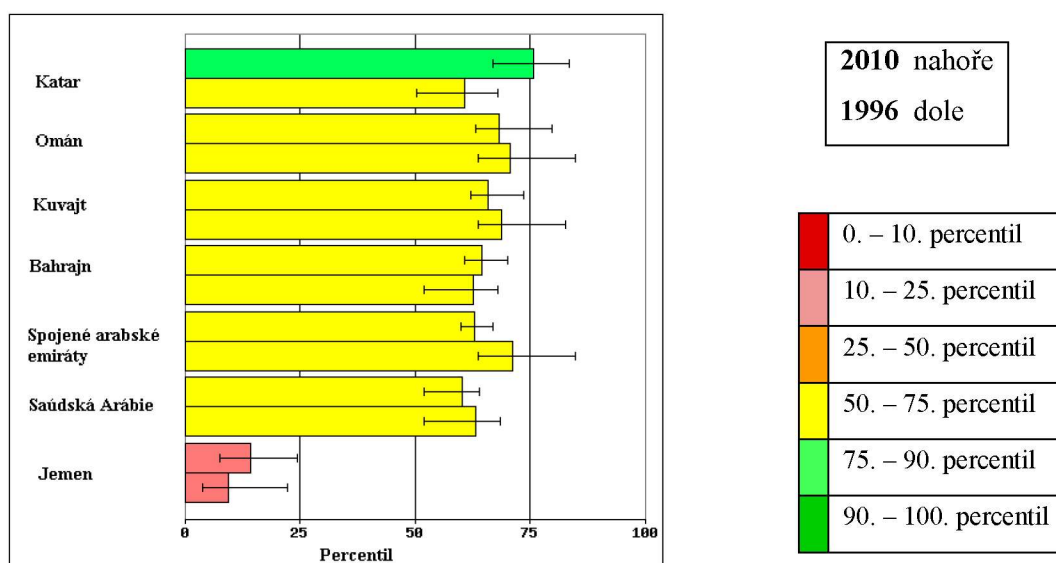
Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 16 Regulační zatížení - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

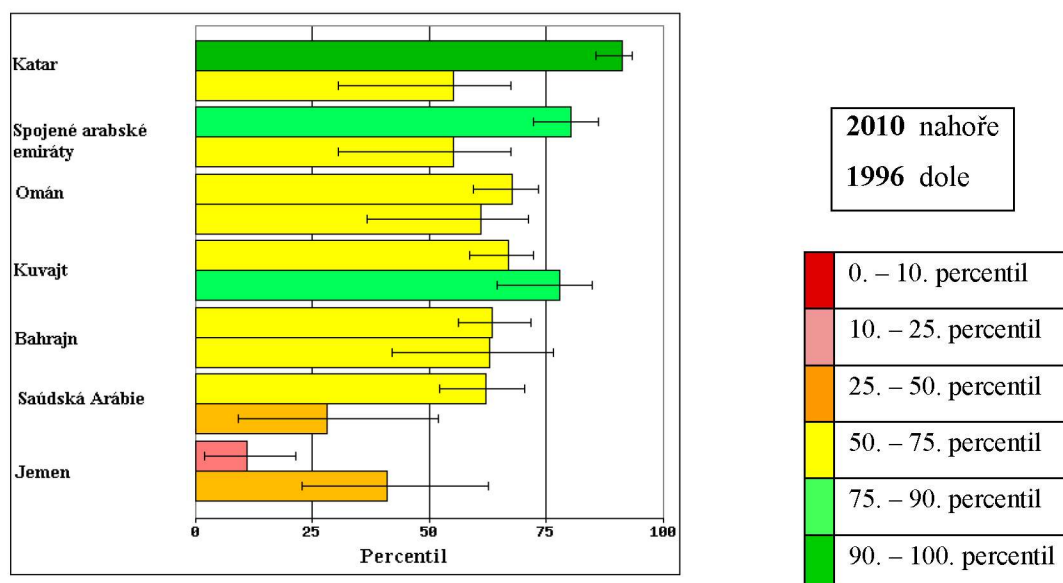
Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 17 Kvalita právního řádu - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 18 Kontrola korupce - percentily a interval spolehlivosti (1996, 2010)

Zdroj: Kaufmann, Kraay, Mastruzzi, 2010

Příloha č. 19 Míra gramotnosti v Jemenu v letech 1994, 2004, 2009 v porovnání s průměrem ostatních zemí Arabského poloostrova

Rok	1994	2004	2009	
Stát	Jemen	Jemen	Jemen	AP
Míra gramotnosti dospělých - obyvatel starších 15let (v %)				
celkem (% z celku)	37,0	54,8	62,4	90,3
muži (% z mužů)	56,7	74,1	79,9	92,0
ženy (% z žen)	17,0	35,3	44,7	78,7
Míra gramotnosti mladých ve věku 15-24 let (v %)				
celkem (% z celku)	60,2	77,1	84,1	97,8
muži (% z mužů)	82,8	92,8	95,6	97,7
ženy (% z žen)	35,4	60,6	72,2	98,0

Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Pozn.: AP = Průměr za ostatní země Arabského poloostrova (Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty). Průměr je vypočten z dat roků nejbližších k uvedenému roku.

Příloha č. 20 Zápis do škol v Jemenu v letech 2000 a 2010 v porovnání s průměrem ostatních zemí Arabského poloostrova

Rok	2000		2010	
Stát	Jemen	AP	Jemen	AP
Zápis do škol primárního stupně (v %)				
celkem	74,9	98,3	87,3	105,2
muži	91,7	98,7	95,9	105,0
ženy	57,4	97,9	78,3	105,4
Zápis do škol sekundárního stupně (v %)				
celkem	42,5	91,0	44,1	98,5
muži	59,8	94,0	54,1	96,7
ženy	24,5	88,2	33,6	100,1
Zápis do škol terciárního stupně (v %)				
celkem	10,5	21,5	10,2	:
muži	16,0	31,0	14,3	:
ženy	4,4	14,1	6,0	:

Zdroj: World Bank, 2012, vlastní zpracování

Pozn.: Zápis do škol udává počet zapsaných žáků, bez ohledu zda jsou ve věku pro oficiální nástup do školy daného stupně.

AP = Průměr za ostatní země Arabského poloostrova (Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty). Průměr je vypočten z dat roků nejbližších k uvedenému roku.